

**DIE SOSIO-EKONOMIESE IMPAK VAN
SALDANHA STAAL OP GROTER
SALDANHA EN OMGEWING**

CARISA PIETERS

Werkstuk ingelewer ter gedeeltelike voldoening
aan die vereistes vir die graad Magister in
Stads- en Streekbeplanning aan die Universiteit
van Stellenbosch.

Desember 2001

STUDIELEIER: Dr. Willem Pienaar

VERKLARING

Ek, die ondertekende verklaar hiermee dat die werk in hierdie werkstuk vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nie vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander Universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

Opsomming

Die studie fokus op Groter Saldanha en omgewing deur die sosio-ekonomiese impak van die Saldanha Staal projek (SSP) op die gebied te evalueer. Groot ontwikkelingsprojekte, soos die SSP, kan 'n groot impak maak op die sosio-ekonomiese kenmerke binne die streek of area van invloed. Die impak word veral ervaar in die verskaffing van publieke dienste (opvoeding, gesondheidsdienste, polisie), sosiale dienste (behuising, vervoer, stedelike grondgebruik) sowel as die fiskale karaktertrekke van die streek.

Na die Nasionale verkiesing in 1994, het die nuwe regering die Heropbou en Ontwikkelingsprogram (HOP) geïmplementeer om sosiale en ekonomiese probleme aan te spreek. Die HOP is in 1996 gevolg deur die "Growth, Employment and Redistribution (GEAR) strategie. As deel van die GEAR strategie, is Ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe deur die Nasionale Regering ingestel om streeksongelykhede aan te spreek en volhoubare lang termyn ontwikkeling, ekonomiese groei en werkseleenthede te verseker vir die streek. Ag ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe (ROI) is ingestel, waarvan die Weskus Beleggingsinisiatief een is.

Die Saldanha Staal projek (SSP) is die fokusprojek van die Weskus Beleggingsinisiatief. Die inisiatief is geïdentifiseer as 'n gemengde industrieële en landbou-toerisme ROI. Groot verwagtinge is geskep ten opsigte van die hoeveelheid werkseleenthede wat geskep sal word deur die SSP, sowel as ekonomiese vooruitgang en ontwikkeling binne die streek.

Die werkstuk evalueer die sosio-ekonomiese impak van die SSP deur te fokus op demografiese aspekte, sosiale infrastruktuur en dienste, indiensneming en inkome, behuising en ontwikkeling, infrastruktuurvoorsiening sowel as die SSP se betrokkenheid by die gemeenskappe van die Groter Saldanha en omgewing.

Abstract

The study focus on the Greater Saldanha and environment by evaluating the socio-economic impact of the Saldanha Steel project on the area. Major development projects, like the SSP, can create significant impact on the socio-economic features within the region of influence. This impact affects the provision of public services (education, health services, police protection), social services (housing, transport, urban land use) as well as the fiscal features of the region.

Following the National elections in 1994, the new government implemented the Reconstruction and Development Programme (RDP) to address social and economic problems in specific regions. The RDP was followed by the Growth, Employment and Redistribution (GEAR) strategy. Spatial Development Initiatives (SDI's), form part of the GEAR strategy and aims to address regional differences and promote sustainable long term development, economic growth and employment in the region. The West coast Investment Initiative (WCII) is one of the eight SDI's that were identified.

The Saldanha Steel project (SSP) is the focus project of the WCII. The initiative is a mixed industrial and agro-tourism SDI. Great expectations were formed with respect to the number of employment opportunities that would be provided by the SSP, as well as the economic progress and development within the region.

This study project evaluates the socio-economic impact of the SSP by focussing on the demographic aspects, social

infrastructure and services, employment and income, housing and development, infrastructure provision as well as the SSP's involvement within the communities of Greater Saldanha and environment.

BEDANKINGS

*"Ek is tot alles in staat deur Hom wat my krag
gee"*

(Filippense 4:13)

- ♦ Dank aan God, vir die krag en ondersteuning waarmee alles moontlik is.
- ♦ Dank aan my ouers vir hul liefde, bystand en ondersteuning die afgelope 5 jaar op Stellenbosch en al die jare voor dit.
- ♦ Dank aan my ouma en oupa vir hul liefde, bystand en hul hulp met my navorsing in Saldanha
- ♦ Dankie aan die res van my familie vir hul liefde, ondersteuning en aanmoediging.
- ♦ Dankie aan al my vriende vir hul aanmoediging en ondersteuning.
- ♦ Dank aan Dr. W.P. Pienaar vir sy bystand en leiding.
- ♦ Dank aan die THABO MBEKI TRUST FONDS vir die finansiële ondersteuning vir my studies op Stellenbosch.

Inhoudsopgawe

Opsomming	iii
Abstract	v
Lys van figure	xiii
Lys van tabelle	xiv

Hoofstuk 1

1 Inleiding	1
1.1. Algemeen	1
1.2. Doelstellings	2
1.3. Studie metodes	3
1.3.1. Sosio-ekonomiese impak	3
1.3.2. Studie metode	3
1.4. Beperkings op studie	4
1.5. Struktuur van die werkstuk	4

Hoofstuk 2

Nywerheidsontwikkeling	6
2.1. Algemeen	6
2.2. Nywerheidsontwikkeling en Desentralisasie	6
2.2.1. Nywerheidsdesentralisasie beleid	7
2.3. Nuwe ontwikkelingstrategieë	7

Hoofstuk 3

Ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe (ROI)	10
3.1. Inleiding	10
3.2. Doelwitte van ROI	
3.2.1. Inleiding	11
3.2.2. Die doel van die ROI's (met betrekking tot die GEAR strategie)	12
3.2.3. Spesifieke doel van die ROI's	12
3.3. Verskillende tipes Ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe	13
3.3.1. Streeks-industriële ROI	13
3.3.2. Landbou-toerisme ROI	13
3.3.3. Landbou-industriële ROI	14
3.3.4. Gemengde ROI	14
3.3.5. Industriële ontwikkelingsinisiatiewe	14

Hoofstuk 4

Weskus Beleggingsinisiatief	17
4.1. Algemeen	17
4.2. Historiese agtergrond	17
4.3. Profiel van die Weskus streek	19
4.3.1. Ekonomiese profiel	21
a) Visbedryf	21
b) Toerisme	21
c) Landbou	22
d) Konstruksie	23

4.4. Weskus Beleggingsinisiatief	23
4.5. Gevolgtrekking	25

Hoofstuk 5

Saldanha Staal Projek

5.1. Inleiding	28
5.2. Keuse van Saldanhabaai	29
5.3. Omgewingskwessie	30
5.3.1. Inleiding	30
5.3.2. Bevindinge van omgewingimpakstudie	31
5.3.3. Saldanha Staal: Onderneming van verpligting ten opsigte van die omgewing	32
5.3.4. Teenkanting teen projek: Nasional Parke Raad en "Wildlife Society"	33
5.4. Volhoubaarheid van die Saldanha Staal Projek	34

Hoofstuk 6

Groter Saldanhabaai en Omgewing

6.1. Inleiding	36
6.2. Omgewingsprofiel	36
6.2.1. Inleiding	36
6.2.2. Oorsig van dorpe	37
(i) Saldanhabaai	37
(ii) Vredenburg	38
(iii) Langebaan	38

(iv) Paternoster	39
(v) St. Helenabaai	39
(vi) Velddrif, Laaiplek en Dwarskersbos	39
6.3. Natuurlike omgewing	40
6.3.1. Agtergrond	40
6.3.2. Akwatiese stelsels	40
6.3.3. Argeologiese en Paleontologiese omgewing	42
6.4. Gevolgtrekking	43

Hoofstuk 7

Sosio-ekonomiese profiel van Groter Saldanhabaai en Omgewing 45

7.1. Inleiding	45
7.2. Studie gebied	45
7.3. Sosio-ekonomiese aspekte	46
7.3.1. Demografiese Aspekte	46
i. Inleiding	46
a. Bevolkingsgetalle	46
b. Bevolkingsgroeikoers	47
c. Bevolkingsamestelling	48
ii. Evaluasie van demografiese aspekte	49
7.3.2. Sosiale infrastruktuur en dienste	51
i. Inleiding	51
a. Onderwys en Opleiding	52
b. Gesondheid	53
c. Publieke veiligheid	54
d. Sosiale dienste en fasiliteite	54
e. Ontspanningsfasiliteite en dienste	55

ii. Evaluasie van sosiale infrastruktuur en dienste	56
7.3.3. Indiensneming en Inkome	58
i. Inleiding	58
a. Werkloosheid	58
b. Indiensnemingsektore	58
c. Inkome	59
ii. Evaluasie van Indiensneming en inkome	59
7.3.4. Behuising en Ontwikkeling	60
i. Inleiding	60
a. Formele behuising en ontwikkeling	60
b. Informele behuising	61
c. Behuisingsprojekte	61
ii. Evaluasie van behuising en ontwikkeling	62
7.3.5. Infrastruktuur	63
i. Inleiding	63
a. Vervoer	63
b. Water	65
c. Riool	66
d. Elektrisiteit	66
e. Vullisverwydering	66
ii. Evaluasie van infrastruktuur	67
7.4. Gemeenskapsbetrokkenheid van Saldanha Staal	68

Hoofstuk 8

Gevolgtrekkings 71

Bibliografie 73

Lys van Figure	bladsy
Figuur 1: Ruimtelike Ontwikkeliningsinisiatiewe in Suid-Afrika	16
Figuur 2: Weskus Streek	20
Figuur 3: Ekonomiese infrastruktuur	26
Figuur 4: Toerisme oorsig	27
Figuur 5: Struktuurplan van Groter Saldanha en omgewing	44

Lys van Tabele	bladsy
Tabel 1: Bevolkingsgetalle (1991 en 1996)	46
Tabel 2: Bevolkinggroei-koers-projeksie	47
Tabel 3: Bevolkingsverspreiding-Landelik/Stedelik volgens ouderdom: 1994	48
Tabel 4: Bevolkingsverspreiding volgens ouderdom: 1996	48
Tabel 5: Opsomming van onderwys en opleiding in Saldanhabaai en omgewing	52
Tabel 6: Gesondheidstoestand binne Saldanhabaai en omgewing	53
Tabel 7: Sosiale dienste	55
Tabel 8: Vakante en beboude geproklameerde erwe (Januarie 1998)	61

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1. Algemeen

Volgens Canter et al (1984:vii) kan groot ontwikkelingsprojekte 'n belangrike impak maak op die sosio-ekonomiese kenmerke van die omgewing deur die stimulasie of indusering van bevolkingsgroei in die streek of area van invloed. Die groei het vervolgens 'n effek op voorsiening van publieke dienste (opvoeding, gesondheidsdienste, polisie, brandweer beskerming, utiliteite en afvalverwydering), sosiale dienste soos behuising, vervoer, stedelike grondgebruik en grondeienaarskap, sowel as die fiskale karaktertrekke van die streek. Die groei het ook gevolglike impakte op die "kwaliteit van lewe" vir die betrokke gemeenskappe.

Die Suid-Afrikaanse nywerheidsontwikkelingsbeleid, en die gevolglike nywerheidsdesentralisasiebeleid, van die verlede het 'n groot invloed gehad op die ruimtelike verspreiding van ekonomiese aktiwiteite.

In 'n poging om ruimtelike ongelykthede van die verlede reg te stel en dus volhoubare werkseleenthede, ekonomiese groei en ontwikkeling te verseker, het die huidige regering die nuwe Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe (ROI) ingestel. Die inisiatiewe is inlyn met die regering se Makro-ekonomiese strategie en poog om die onderbenutte ekonomiese potensiaal van sekere streke te ontgin.

Die Weskus Beleggingsinisiatief is een van die agt Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe wat poog om volhoubare

langtermyn ontwikkeling, ekonomiese groei en werksgeleenthede te verseker. Verder poog die inisiatiewe om privaat beleggings in ROI areas te mobiliseer en die geleenthede, wat geskep is deur die privaat en publieke beleggings, te benut.

Die studie sal dus fokus op die Saldanha Staal Projek (SSP), die "fokus projek" van die Weskus Beleggingsinisiatief deur die sosio-ekonomiese impak van Saldanha Staal op die Groter Saldanhabaai en omgewing te evalueer, sowel as die mate waartoe die SSP, as ROI, sy doelwitte bereik het.

1.2 Doel van die studie

Die doel van die studie is 'n evaluering van die sosio-ekonomiese impak van die Saldanha Staal Projek (SSP) op die Groter Saldanhabaai en omgewing.

Die sosio-ekonomiese impak word evalueer deur veranderinge ten opsigte van die volgende aspekte te analiseer:

- Demografiese aspekte
- Sosiale infrastruktuur en dienste
- Indiensneming en inkome
- Behuising en ontwikkeling

1.3. Studie metode

1.3.1 Sosio-ekonomiese impak evaluering

Volgens Leistritz (Vanclay & Bronstein, 1995:129) is sosio-ekonomiese impak evaluering belangrik veral wanneer groot hulpbronne of industriële ontwikkelingsprojekte beplan word.

Die evaluering van die sosio-ekonomiese impak vorm dus 'n belangrike deel van beplanning en word gewoonlik voor die projek uitgevoer sodat moontlike nadelige gevolge uitgeskakel of versag kan word. Baie impak evaluering is egter retrospektief van aard. Tog is dit belangrik, aangesien dit probleme wat ontstaan na ontwikkeling duidelik maak en kennis verskaf ten opsigte van volhoubare ontwikkeling (Barrow, 1997:6).

Die doel van die sosio-ekonomiese impak evaluering is dus die insameling en evaluering van bestaande inligting om sodoende gevolgtrekkings te maak in verband met die belangrikheid van 'n projek.

1.3.2. Studie metode

Die studie is hoofsaaklik beskrywend en analities van aard en maak gebruik van sekondêre kwantitatiewe en kwalitatiewe data. Die hoof bronne van inligting is die sensusverslae van 1991 en 1996, die munisipale owerhede van Saldanhabaai en omgewing, Saldanha Staal, beskikbare literatuur en onderhoude.

Die studie gebied is die Groter Saldanhabaai en omgewing en omsluit die dorpe van Langebaan, Saldanhabaai, Vredenburg, Paternoster, St. Helenabaai, Velddrif, Laaiplek en Dwarskersbos. Die gebied moet egter nie geïsoleerd gesien word nie maar in die breër konteks van die Weskus en ook die groter Wes-Kaap Provinsie, aangesien dit van groot ekonomiese belang is.

1.4 Beperkings op navorsing

Vanweë die omvang van die studie gebied, $\pm 820\text{km}^2$, was dit nie moontlik vir die navorser om 'n verteenwoordigende steekproef te trek nie. Daar is dus besluit om gebruik te maak van sekondêre data. Sekondêre data het egter die nadeel dat daar min kontrole is ten opsigte van die data insamelings metodes wat gebruik is in die primêre studie.

Konseptuele probleme het ontstaan ten opsigte van die definiering van sosiale en ekonomiese impakte aangesien die evaluasie van impakte baie subjektief is en dus verskil tussen individue, groepe en gemeenskappe.

Gebrek aan nuwe inligting. Die nuutste inligting wat beskikbaar is, is projeksies of skattings van huidige tendense.

Sosio-ekonomiese impak (evaluerings) metodologieë is kompleks en dus moeilik om te evalueer en dokumenteer.

Die tyd wat beskikbaar was vir die navorsing was beperk.

1.5. Struktuur van die werkstuk

Die studie begin deur 'n konteks en teoretiese agtergrond te verskaf vir die evaluering van die sosio-ekonomiese impak van Saldanha Staal Projek op die Groter Saldanhabaai en omgewing.

Eerstens word 'n bondige teoretiese oorsig van die nywerheidsbeleid en desentralisasiebeleid verskaf. Die doelwitte en doelstellings van die Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe in besonder word dan verskaf. Vervolgens word 'n algemene oorsig van die Weskus Ontwikkelingsinisiatief verskaf sowel as 'n beskrywing van die "anker projek" van die inisiatief, die Saldanha Staal Projek (SSP), 'n gesamentlike projek van YSKOR en die Nywerheids Ontwikkelings korporasie (NOK).

Tweedens word 'n historiese oorsig en omgewingsprofiel van Saldanhabaai en omgewing verskaf. Binne hierdie raamwerk word die sosio-ekonomiese eienskappe van Groter Saldanha en omgewing voor en na die oprigting van die SSP beskryf deur middel van sensus data.

Vervolgens word die sosio-ekonomiese veranderinge ge-evalueer om sodoende afleidings te maak ten opsigte van die aard en omvang van die sosio-ekonomiese impak van Saldanha Staal op die Groter Saldanha en omgewing. Saldanha Staal se betrokkenheid by die gemeenskappe van Groter Saldanhabaai en omgewing word ook bespreek.

Ten slotte word samevatting van inligting sowel as aanbevelings ten opsigte van verdere navorsing gemaak.

HOOFSTUK 2

NYWERHEIDSONTWIKKELING

2.1. Algemeen

Volgens McCarthy (1982:238) het Suid-Afrika se tradisionele streeksontwikkelingsbeleid twee hoof doelstellings. Eerstens om 'n meer gebalanseerde verspreiding van ekonomiese aktiwiteite te behaal en tweedens om ekonomiese ontwikkeling in of naby die onafhanklike en nasionale swart state te bevorder.

Vervolgens sal daar in hierdie hoofstuk aandag gegee word aan die Suid-Afrikaanse nywerheidsontwikkeling van die verlede, veral ten opsigte van die nywerheidsdesentralisasiebeleid en die gevolge daarvan. Die nuwe industriële strategie, Ruimetelike Ontwikkelingsinisiatiewe, word dan vervolgens bespreek.

2.2. Nywerheidsontwikkeling en desentralisasie

2.2.1. Nywerheidsontwikkeling

Sedert die Tweede Wêreldoorlog het die Suid-Afrikaanse nywerheidsontwikkeling 'n groot impak gehad op streeksontwikkeling sowel as die sosio-ekonomiese ontwikkeling in die land (Kallmeyer, 1997:1).

Nywerheidsontwikkeling het gelei tot 'n toename in migrasie vanuit die tuislande. In 1956, in 'n poging om migrasie en die gevolglike toename in stedelike bevolking te verminder, is die nywerheidsdesentralisasie beleid ingestel.

2.2.1. Nywerheidsdesentralisasie beleid

Die beleid was deel van die breër beleid van "Aparte ontwikkeling" in terme waarvan die meerderheid Swart bevolking in afsonderlike areas moes woon (Maasdorp, 1990:127).

Nywerheidsdesentralisasie punte is ge-identifiseer met die doel om industrieë te lok na voorafbepaalde groeipunte in die grensgebiede (Brits, 1992:42). Die desentralisasiebeleid het egter gefaail in sy doel om groeipunte vir ontwikkeling te skep, aangesien die groeipunte nie oor die potensiaal beskik het om volhoubare ontwikkeling te verseker nie.

2.3. Nuwe Ontwikkelingstrategieë

In 1991 is 'n nuwe ontwikkelingstrategie geloods om die fokus te verskuif vanaf nasionale ontwikkelingsbeplanning na 'n streek ontwikkelingsbeplanning. Die doel van die Nasionale Streeks Ontwikkelingsplan (NSOP) was die optimale benutting van ekonomiese potensiaal in verskillende streke (McCarthy 1998:26).

Die nuwe regering het na 1994 die Heropbou en Ontwikkelingsprogram (HOP) ge-implementeer om sosiale en ekonomiese probleme aan te spreek. Volgens die ANC (in McCarthy 1998:27), was die hoofdoel van die HOP "to create a strong, dynamic and balanced economy which will...address economic imbalances and uneven development within and between South Africa's regions...develop a prosperous and balanced regional economy in Southern Africa, based on principles of equity and mutual benefit..."

Die HOP program is in 1996 gevolg deur die "Growth, Employment and Redistribution (GEAR) strategie. Die strategie fokus op die heropbou en herstruktuering van die Suid-Afrikaanse ekonomie sodat Suid-Afrika op internasionale vlak kan kompeteer (McCarthy 1998:26-27). Volgens die "Development Bank of Southern Africa" het die GEAR strategie verskeie nuwe beleide ingestel wat opverdeel kan word in drie kategorieë naamlik:

- (a) Volhoubare makro ekonomiese stabiliteit deur middel van onder andere begroting hervorming en stabiele fiskale en monetêre posisie
- (b) Verhoging van internasionale mededinging in 'n oop ekonomie deur middel van onder andere die vermindering van tariewe en die bekendstelling van belasting insentiewe ten opsigte van beleggings
- (c) Herstruktuering van die private en publieke sektore deur onder andere privatisering en vinnige infrastrukturele uitbreiding (McCarthy 1998:28).

As deel van die GEAR strategie is nuwe strategieë naamlik Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe (ROI's) ingestel. Die ROI's het 'n ruimtelike fokus en beklemtoon volhoubare sosio-

ekonomiese ontwikkeling in spesifieke streke met ontwikkelingspotensiaal.

Die Ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe word in die volgende hoofstuk volledig bespreek.

HOOFSTUK 3

RUIMTELIKE ONTWIKKELINGSINISIATIEWE IN SUID-AFRIKA

3.1. Inleiding

In Oktober 1995 is 'n konsep-voorstel vir 'n Nasionale Ruimtelike Ontwikkelingsraamwerk opgestel deur die Heropbou en Ontwikkelingsprogram (HOP) kantoor. Die doel van die raamwerk is die integrering van ekonomiese groei met die ruimtelike strategieë, om die maksimum impak van publieke en private investering te verseker en sodoende die apartheidsbeleid ontwikkelingspatrone uit te wis (Hosking en Jauch, 1997).

Die Departement van Handel en Nywerheid het die breë raamwerk, soos gestel deur die Growth, Employment and Redistribution (GEAR) strategie, konkretiseer in die vorm van Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe of "Spatial development Initiatives" (SDI's), soos dit in die algemeen bekend staan. Die "Development Bank of Southern Africa (DBSA in Hosking en Jauch 1997) beskryf die ROI's as:

"Targeted interventions by the central government to help unlock economic potential and facilitate investment, job creation and enterprise development in specific regions of the country. The objectives are to overcome the spatial legacy of apartheid and to reorient economic activity, especially in industry, away from a narrow focus on import substitution and domestic markets towards production for global markets."

Volgens Jourdan et al (1996 in Hosking en Jauch 1997), fokus die nuwe industriële strategie op die ekonomie op twee maniere. Eerstens op sektorale vlak, om sodoende groter klem op sekere sektore soos byvoorbeeld industriële "clusters" te plaas. Tweedens word die ruimtelike vlak beklemtoon deur sekere gebiede of streke as teikenareas te identifiseer.

Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe kan dus gesien word as een van die instrumente om die doelwitte van GEAR te bereik. Ag ROI's is ge-identifiseer naamlik:

- ♦ Weskus Beleggingsinisiatief
  - ♦ "Fish River" ROI
  - ♦ "Wild Coast" ROI
  - ♦ KwaZulu Natal ROI
  - ♦ Lubombo ROI
  - ♦ Maputo Ontwikkelingskorridor
  - ♦ Phalaborwa Sub-korridor
  - ♦ Platinum ROI
- (Shapiro et al 1997)

Vervolgens word die doel van ROI's met betrekking tot die GEAR strategie bespreek, sowel as die spesifieke doelwitte van ROI's en die verskillende tipes ROI's.

3.2. Doelwitte van ROI's

3.2.1 Inleiding

Die Ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe van die Regering is gemik daarop om volhoubare ontwikkeling te verseker en

investerings in onderontwikkelde areas met groot ontwikkelingspotensiaal aan te moedig.

3.2.2. Die doel van die ROI's (met betrekking tot die GEAR strategie):

- Struikelblokke vir groei en ontwikkeling te verwyder
- Maksimum geleenthede te skep vir industriële groei en ontwikkeling
- Bemaking van uitvoer-groei en buitelandse beleggings
- Afhanklikheid van primêre produksie verminder
- Balansering van ruimtelike ontwikkeling
- Ontwikkeling en verbetering van publieke infrastruktuur
- Verbetering van menslike hulpbronne en lewensstandaarde
- Kapitalisering van vergelykende voordele van verskillende streke.
- Verbetering van internasionale kompetisie
(DTI 1996:1 in McCarthy 1998:34)

3.2.3. Die spesifieke doelwitte van die ROI is dus:

- Om volhoubare ekonomiese groei en ontwikkeling in relatief onderontwikkelde areas te genereer.
- Om lang termyn en volhoubare werkverskaffing vir plaaslike gemeenskappe te genereer.
- Om die mobilisasie van private investering en lenings in die streek te maksimaliseer.
- Om "spin off" geleenthede wat ontstaan as gevolg van investering vir die ontwikkeling van Klein en Medium Sake Ondernemings en bemagtiging van die plaaslike gemeenskappe te benut.

- Om onderbenutte ligginge en ekonomiese voordele van die area te ontgin (Hosking en Jauch 1997).

3.3. Verskillende tipes Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe (ROI's)

Daar is verskillende tipes Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatiewe . Die belangrikste ROI's is:

3.3.1. Streek Industriële ROI's

- ♦ Doel van die ROI is die ontwikkeling van industriële sones vir industriële ontwikkeling.
- ♦ Die ligging van die ROI hang af van die beskikbaarheid van rou materiaal en nabyheid daaraan.
- ♦ Toegang tot goeie en hoof vervoernetwerke sowel as teiken markte en menslike hulpbronne is belangrik.
- Voorbeelde van streek industriële ROI's is die Lubombo ROI: Richardsbaai - Durban/Pietermaritzburg

3.3.2. Landbou-toerisme ROI's

- ♦ Doel van die ROI is die ontwikkeling van landbou en toerisme sektore
- ♦ Kulturele erfenis en natuurlike hulpbronne se belangrikheid word beklemtoon.
- ♦ Voorbeeld: "Wild Coast" ROI

3.3.3. Landbou-Industriële ROI's

- ♦ Die ROI is 'n kombinasie van 2 bogenoemde ROI's.
- ♦ Spesifieke areas vir industriële en landbou ontwikkeling terwyl natuurlike hulpbronne vir toerisme behou word.
- ♦ Voorbeeld: Maputo Ontwikkelingskorridor

3.3.4. Gemengde ROI's

- ♦ Mengsel van bogenoemde ROI's
- ♦ Samestelling hang af van die demografie, hulpbronne en ontwikkeling in die area.

3.3.5. Industrieële Ontwikkelingsone (IOS)

" Industrial Development Zones are geographically defined areas in which incentives are offered to manufacturing firms to establish themselves" (Hosking en Jauch 1997).

Industrieële ontwikkelingsone (IOS) kan dus gesien word as 'n gespesialiseerde ROI. Die ontwikkeling van 'n IOS sal groter voorspelbaarheid verskaf aan die beleggingsgeleenthede en asook die vlak van sosio-ekonomiese ontwikkeling in die streek.

IOS is 'n manier om ontwikkeling van strategiese hulpbron intensiewe nywerhede sowel as "clustering" van verwante nywerhede sodat die nywerhede voordeel kan trek vanaf gemeenskaplike dienste wat binne die streek voorkom (www.sdi.org.za).

Kenmerke van die IOS sluit in:

- die skep van stabiele arbeidsverhoudinge

- voorspelbare omgewingsregulasies
- verskaffing van algemene dienste
- infrastruktuur en eiendomsbestuur (Shapiro et al 1997)

Bogenoemde ROI's verskil ruimtelik en struktureel van mekaar afhangende van hul onderliggende ekonomiese potensiaal en bestaande ekonomiese aktiwiteite in die area. (Jourdan et al in McCarthy 1998).

Die Weskus Beleggingsinisiatief is 'n gemengde industriële en landbou-toerisme ROI. Aangesien industriële ontwikkeling reeds in die 1970's voorgestel is binne die Saldanha omgewing, en die area groot potensiaal toon vir verdere ontwikkeling, is Saldanha ge-identifiseer as 'n Industriële ontwikkelingsone. Sien figuur 1 (bl. 16) wat die verskillende Roi's in Suid-Afrika toon.

**SPATIAL DEVELOPMENT
INITIATIVES
IN SOUTH AFRICA**

HOOFSTUK 4

WESKUS BELEGGINGSINISIATIEF

4.1. Inleiding

Die Weskus Beleggingsinisiatief is een van die ag Ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe wat in 1996 ingestel is deur die regering om volhoubare ontwikkeling en beleggings in onderontwikkelde areas met ontwikkelingspotensiaal aan te moedig. As gevolg van die diversiteit binne die streek, is die streek identifiseer as 'n industriële en landbou-toerisme ROI. Die Saldanha Staal projek is die bekendste industriële ontwikkeling in die streek, maar ander nywerhede soos Namakwa Sands, PPC en Duferco kom ook daar voor.

4.2. Historiese agtergrond

Histories gesproke het die nasionale regering groot investerings gemaak ten opsigte van die infrastruktuur aan die Weskus. Konstruksie van die Saldanha hawe in 1914 en die gevolglike uitbreiding in 1976 om dit die diepste hawe in Suid-Afrika te maak. Die investering in die Olifantsrivier besproeiingskema in die 1920's, het die grootskaalse bewerking van landerye in die noordelike gebiede moontlik gemaak. Beleggings in vervoer infrastruktuur in die streek sluit in die N7 pad wat dien as koppeling tussen Suid-Afrika en Namibia en ook as alternatiewe roete tussen Kaapstad en Gauteng. Die streek

het ook 'n uitgebreide elektrisiteit, telekommunikasie, spoor en padnetwerk (Shapiro et al 1997).

Reeds in die 1970's is die ontwikkelingspotensiaal van Saldanha/Vredenburg en Atlantis besef en is die dorpe as industriële ontwikkelingspunte ge-identifiseer.

Drie groot ontwikkelingskemas, waaronder die Sishen-Saldanha spoorlyn, oprigting van 'n staalfabriek en 'n herstelwerf vir grootmaat skepe, het die grondslag van ontwikkeling in Saldanha/Vredenburg gevorm. Die projekte was veral belangrik aangesien dit die groeipuntontwikkeling in Saldanha sou stimuleer en die ontplooiing van swaarnywerhede in die Wes-Kaap tot gevolg sou hê (Thomas 1973:11). Slegs een van die projekte, die Sishen-Saldanha spoorlyn het egter gerealiseer. Konstruksie van die staalfabriek is egter telkemaal uitgestel, hoofsaaklik vanweë die sanksies era. Die afstand van Saldanha ten opsigte van die Kaapse metropool en dus ook die ekonomiese sentrum, swak geïntegreerde ekonomie en die lae vaardigheidsvlak van die bevolking het ook 'n beperkende invloed gehad op die oprigting van die fabriek. Genoemde faktore het daartoe gelei dat die industriële potensiaal van die Saldanha/Vredenburg area nie benut is nie. (Shapiro et al 1997).

4.3. Profiel van die Weskusstreek

Die Weskus strek oor 'n wye gebied, ongeveer 400km, vanaf Kaapstad in die suide tot by Vredendal in die noorde. Die gebied vervul 'n belangrike rol in die ekonomie van die Weskus, veral met bydraes uit die landbou en vissery sektore. Die rol word nou, as gevolg van nuwe industriële ontwikkeling in Saldanha/Vredenburg, van nog groter belang, nie net vir die Weskus nie maar ook vir die Weskaap en Suid-Afrika as 'n geheel' (Figuur 2).

Een van die mees opvallendste kenmerke van die Wes-Kaap is die groot bevolkingskonsentrasie (76%) en ekonomiese aktiwiteit (80% van die BGP) binne die Kaapse Metropolitaanse en Wynland streke. Saam beslaan die twee streke slegs ±2% van die provinsie se totale oppervlakte.

Die Weskus se bydrae tot die provinsiale bruto geografiese produk het gestyg van 6,7% in 1980 tot 7,2% in 1994. Die Weskus toon ook 'n sterker ekonomiese groeikoers in vergelyking met die provinsie en land as geheel (Waddell in McCarthy 1998).

FIGUUR 2: WESKUS STREEK
[Bron: www.wesgro.co.za]

4.2.2. Ekonomiese profiel

Vervolgens word 'n kort oorsig verskaf van die hoof ekonomiese aktiwiteite in die streek (sien figuur 3). Die industriële ontwikkeling word later bespreek en word dus nie ingesluit by die volgende oorsig nie.

(i) Visbedryf

Die visbedryf is die primêre en tradisionele aktiwiteit aan die Weskus en is steeds die ekonomiese fondasie van baie kusedorpieë soos Saldanha, St. Helenabaai, Paternoster, Velddrif, Elandsbaai, Lambertsbaai en Strandfontein.

Genoemde vissersdorpe is verantwoordelik vir meer as 80% van Suid-Afrika se visvangs, waarvan Saldanha verantwoordelik is vir 17% van die totale vangste. St. Helenabaai het ook bekendheid verwerf as een van die hoofvissersdorpe ter wêreld (CSIR 1994).

(ii) Toerisme

Volgens Driver et al (1993:39) is toerisme die nuwe "boom industry" aan die Weskus. Die tendens kan toegeskryf word aan die ryk historiese agtergrond en natuurlike omgewing.

Skilderagtige kusedorpieë soos Paternoster, Jacobsbaai (naby Saldanhabaai), Langebaan en Lambertsbaai trek jaarliks duisende toeriste van Kaapstad, ander provinsies en selfs buitelandse toeriste aan (sien figuur 4).

Die Weskus is ook 'n "argeologiese droom". Argeologiese opgrawings en ontdekkings van nasionale sowel as

internasionale belang het die afgelope 20 jaar in die streek plaasgevind. Van die toeriste besienswaardighede wat besoek kan word is die Fossiel Park by die ou fosfaat myn naby Langebaan (www.saldanhabay.co.za).

Die kuslyn tussen Kaapstad en Saldanha is ook verklaar tot Internasionale erfenisarea en sluit die Weskus Nasionale park by Langebaan in.

(iii) Landbousektor

Die landbou sektor is een van die primêre komponente in die Weskaap met meer as 30% van die streek se ekonomiese aktiewe bevolking werksaam in die sektor (Driver et al 1993:29).

Die "Swartland" is een van die oudste graanverbouingsareas in Suid-Afrika en sluit Malmesbury, Mooresburg, Piketberg en Porterville in. Alhoewel graan die hoof landproduk van die Swartland is, word wyn ook in die streek produseer.

Clanwilliam, Citrusdal en Vredendal kom voor langs die vrugbare oewers van die Olifantsrivier. Clanwilliam is die hoofprodusent van Rooibostee, terwyl Citrusdal veral bekend is vir sitrusvrugte. Die wynindustrie is veral gekonsentreerd in die Olifantsrivier Vallei met Vredendal Koöperatiewe Wynkelders as die hoofwinkelder (Driver et al 1993:32).

Die Sandveld is bekend vir sy verbouing van aartappels terwyl skaapboerdery oorheersend in die droeër noorde voorkom (Driver et al 1993:29).

(iv) Konstruksie sektor

Die konstruksie sektor in die Wes-Kaap het veral groei getoon in die 70's met 'n gemiddelde geografiese produk van 8% in 1980. Die groei is veral as gevolg van die konstruksie aktiwiteite in die 1970's, insluitende die Sishen-Saldanha spoorlyn, Koeberg Kragstasie, Saldanhabaai hawe, infrastruktuur van Atlantis en die konstruksie van die N7 nasional pad (Shapiro et al 1997).

Die konstruksie sektor sal tans ook baat by die aktiwiteite rondom die Saldanha Staal en ander hoof inisiatiewe in die streek.

4.4. Die Weskus Beleggingsinisiatief

Soos reeds genoem, vorm die Weskus Beleggingsinisiatief deel van die 8 ruimtelike ontwikkelingsinisiatiewe ingestel deur die Nasionale Regering van Suid-Afrika. Die doel van die insiatief is om belangstelling en beleggings te fokus op 'n spesifieke area met ontwikkelingspotensiaal, maar met onderbenutte infrastruktuur en hulpbronne.

Die Weskus Beleggingsgebied strek vanaf Atlantis in die suide tot by Vredendal in die noorde. Dit dek 'n area van ongeveer 30 000 km² en sluit die binnelandse dorpe Malmesbury, Mooresburg, Piketberg, Porterville, Citrusdal, Clanwilliam, Vanrhynsdorp en Vredendal in (sien Figuur 3 en 4).

As gevolg van die diversiteit van die streek, is die Weskus ontwikkelingsinisiatief identifiseer as 'n gemengde

industriële en landbou-toerisme ruimtelike ontwikkelings inisiatief (ROI). Alhoewel die industriële sy van die streek beklemtoon word vanweë nuwe industriële ontwikkelings soos Namakwa Sands en Saldanha Staal, is die streek hoofsaaklik bekend vir visbedryf, landbou en toerisme. Laasgenoemde sektore toon steeds groot potensiaal vir verdere ontwikkeling.

Ten spyte van die groot ontwikkelingspotensiaal en verskeidenheid van geleenthede, is die werkloosheidsyfer van die Weskus tussen 15 en 23 persent (McCarthy 1998:65). Ten tye van die 1991 sensus was 71% van die streek se werksmag in die formele sektor met 19% in die informele sektor. Die informele sektor bied 'n uitkoms vir 'n streek waar soveel werkgeleenthede seisoenaal van aard is. (Shapiro et al 1997)

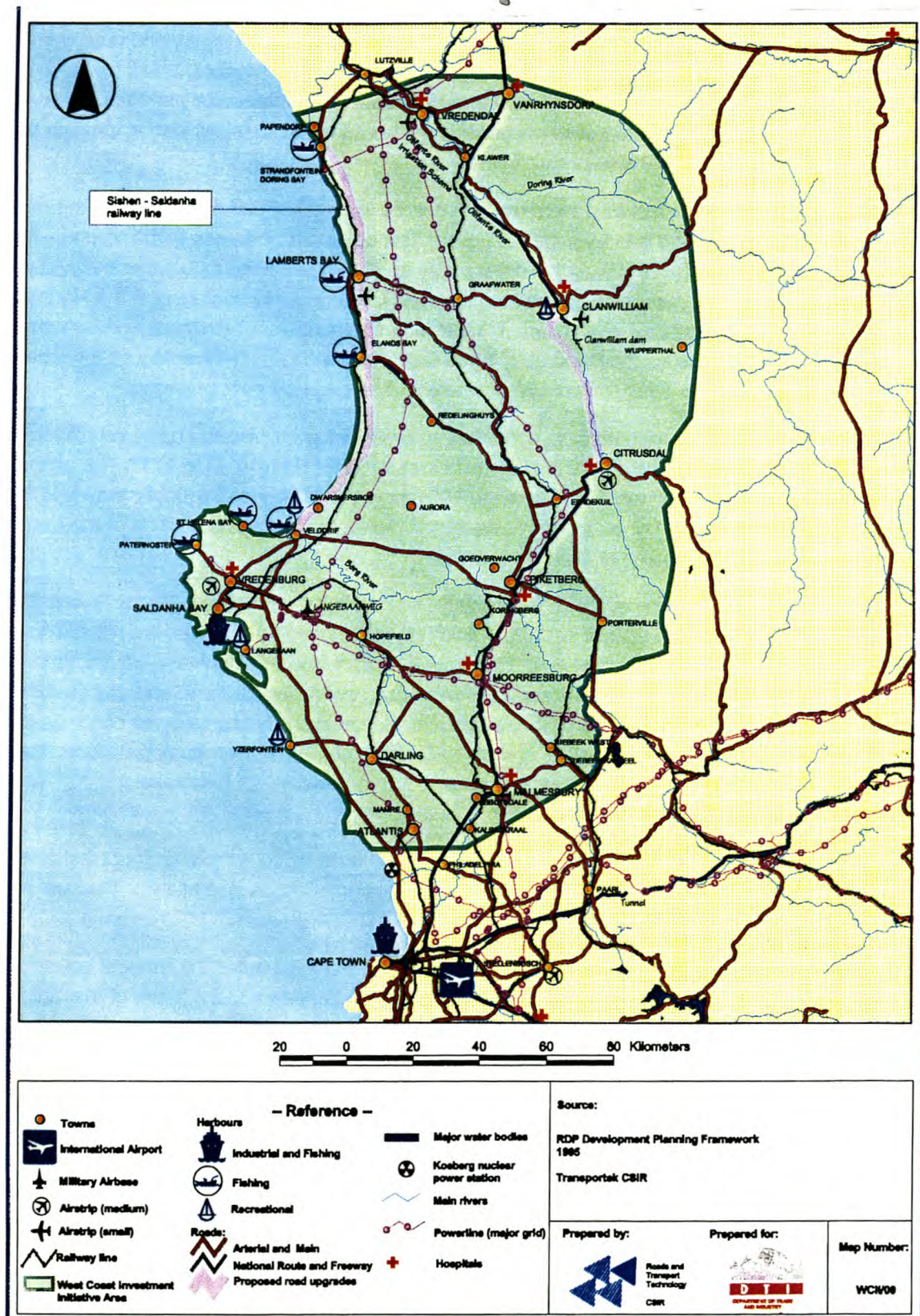
Die Weskus Beleggingsinisiatief, fokus hoofsaaklik op die geleenthede geskep deur die "mini mill" van Saldanha Staal sowel as die onderbenutte geleenthede in landbou, toerisme en visbedryf in die streek. (Shapiro et al 1997).

Die potensiele sukses van die Weskus Beleggingsinisiatief word aangehelp deur die industriële ontwikkelingsone (IOS) van 1300 hektaar naby die Saldanha hawe wat vir industriële doeleindes gesoneer is. Die area word gesamentlik besit deur die Nywerheids Ontwikkelings Korporasie (NOK), Pretoria Portland Cement (PPC), YSKOR, Namakwa Sands en Power Construction.

4.5. Gevolgtrekking

Soos reeds genoem, hang die potensiële sukses van die Weskus Beleggingsinisiatief veral af van die industriële ontwikkeling binne die gebied. Saldanha Staal, as fokusprojek van die Weskus Beleggingsinisiatief, ervaar dus groot druk om aan die verwagtinge van die gemeenskappe te voldoen deur werkgeleenthede te verskaf en volhoubare ontwikkeling te verseker.

FIGUUR 3: EKONOMIESE INFRASTRUKTUUR

[Bron: Shapiro et al (1997)]

FIGUUR 4: TOERISME OORSIG

[Bron: Shapiro et al (1997)]

HOOFSTUK 5

SALDANHA STAAL PROJEK

5.1. Inleiding

Die Sishen-Saldanha spoorlyn, 'n 850km koppeling tussen die Sishen myn in die Noordkaap en Saldanha (hawe), is gedurende 1969 goedgekeur. Die moontlikheid van 'n staal fabriek is toe reeds ondersoek maar die fabriek was nie onmiddelik opgerig nie (Thomas, 1973).

In 1996, ongeveer 25 jaar na die oorspronklike beplanning, het konstruksie aan die R6,8 biljoen staalfabriek in Saldanha begin. Saldanha Staal is die gesamentlike onderneming tussen die Yster en Staal Korporasie (YSKOR) en die Nywerheids Ontwikkelings Korporasie (NOK). Die hoofdoel van die projek is die produsering van "hot rolled coil" gerig op die uitvoermark.

Saldanha Staal (SSP) is tans die anker projek van die Weskus Ruimtelike Ontwikkelingsinisiatief, of Weskus Beleggingsinisiatief, soos dit ook bekend staan.

Die oprigting van die staalfabriek het egter nie sonder enige probleme geskied nie. Konstruksie is met byna 'n jaar lank vertraag omdat konflik ontstaan het tussen omgewingsbewaarders en ontwikkelaars (Coetzee 1997:14).

5.2. Die keuse van Saldanhabaai

Die soektog na 'n geskikte area vir die vestiging van die staalfabriek het reeds in 1993 begin. Richardsbaai, Newcastle, Port Elizabeth, Sishen en Saldanhabaai is identifiseer as moontlike vestigingsplekke. Uitbreiding van die reeds bestaande staalfabrieke van YSKOR in Newcastle, Pretoria en Vanderbijlpark sowel as die oprigting van nuwe fabrieke in Sishen, Saldanha, Richardsbaai, Port Elizabeth, Oos-Londen en Saldanha is voorgestel (Fitschen, 1998:773-774).

Die eerste opsie, die uitbreiding van die bestaande YSKOR fabrieke is afgekeur as gevolg van die volgende redes:

- Al drie die fabrieke het gebruik gemaak van ge-integreerde produksie tegnieke. Aanpassing vir "mini-mill" produksie sou groot kostes teweeg bring en voordele van die nuwe tegnologie sou verlore gaan.
- Pretoria: Die fabriek het 'n geskiedenis van omgewingsprobleme wat enige voorstel vir uitbreiding gaan kelder.
- Newcastle: Die fabriek maak gebruik van produksie metodes wat in 'n groot mate verskil van die voorgestelde "hot-rolled coil" en dat integrasie met die mini fabriek onprakties sou wees. Die fabriek was ook ongunstig geleë ten opsigte van mark en vervoer infrastruktuur. (Fitschen A 1998:773)

Die tweede opsie, die oprigting van nuwe fabrieke in Port Elizabeth en Oos-Londen is afgekeur as gevolg van hoë elektrisiteitskoste en die afstand van die hawe vanaf die fabriek. Richardsbaai is afgekeur omdat die vervoer van

yster vanaf Sishen tot in Saldanha en dan per boot na die fabriek, nie koste-effektief was nie.

Saldanha en Sishen was van die aanvang, vanuit 'n ekonomiese oogpunt, die mees geskikte areas vir die oprigting van die staalfabriek (CSIR 1994). Sishen is egter afgekeur as gevolg van die hoë elektrisiteitskoste in die gebied, die hoë vervoerkoste van rou ystererts per spoor na Saldanha sowel as die daling in die kwaliteit van ystererts in Sishen.

Volgens Fitschen (1998:774) was Saldanhabaai die mees winsgewende opsie na aanleiding van die volgende redes:

- Die beskikbaarheid van goeie spoor infrastruktuur kan gebruik word om yster na die fabriek te vervoer.
- Elektrisiteit is redelik goedkoop.
- Saldanha is geleë naby 'n hawe en is dus in pas met die neiging om staalfabrieke naby hawens te vestig om vervoerkostes van rou materiaal en eindprodukte te bespaar.
- Die kanse om stroom-af industriële aktiwiteit aan te moedig is groter as in die geval van Sishen.

5.3. Omgewingskwessies

5.3.1. Inleiding

In 1994 is 'n omgewingsimpakstudie deur die CSIR uitgevoer in opdrag van Yskor en NOK. Die CSIR het gebruik gemaak van 'n ge-integreerde omgewingsbestuur metode wat nie slegs fokus op die bio-fisiese omgewing nie, maar ook op die sosio-ekonomiese omgewing.

5.3.2. Bevindinge van Omgewingsimpakstudie

Vervolgens sal sekere bevindings van die Omgewingsimpakstudie kortliks genoem word:

- Stof kan 'n nadelige effek op plantegroei uitoefen. Die impak op die ekologie sal egter met versagende maatreëls, tot die minimum beperk word.
- Hoë strukture, soos elektriese kragdrade en 100 meter hoë torings, kan struikelblok skep vir vliëende voëls.
- Lugbesoedeling kan tot die minimum beperk word deur goeie kwaliteit steenkool te gebruik, hope van rou materiaal weg van die heersende winde te orienteer en bronne van stofbesoedeling gereeld nat te maak.
- Waterbesoedeling word verminder deur die ontwerp van die fabriek, uitvoering van voorraadstapels, opvangs, behandeling en hersirkulering van stormwater van die staalfabriek. Alhoewel dit die impak sal verminder is die lang termyn risiko steeds hoog.
- Stof van die fabriek kan die mosselkweking in Saldanhabaai beïnvloed. Dieselfde maatreëls word gebruik as in vermindering van stof.
- Impak op vervoer infrastruktuur voorsiening kan tot die minimum beperk word deur 'n deeglike studie te doen ten opsigte van die pad/spoornetwerk.
- Impak op water verskaffing kan verminder word deur alternatiewe bronne van water te evalueer soos die Langebaan pad akwifer en die gebruik van seewater vir afkoeling.
- Estetiese impak van die hoë geboue en torings kan tot 'n minimum beperk word deur die geboue 'n neutrale kleur te

verf. Die visuele impak van die 100m toring sal egter behoue bly.

- Sosio-ekonomiese impak, veral op behuisingsvoorsiening, sal minimaal wees indien versagtende maatreëls, genoem in die CSIR verslag, toegepas word. Ekonomiese impak sal slegs voordelig wees vir die omliggende gemeenskappe en die Weskaap.
- Gesondheidsrisiko's van stof sal verminder word deur lugbesoedeling voorkomingsmaatreëls toe te pas.

5.3.3. Saldanha Staal: Onderneming van verpligting ten opsigte van die omgewing

Die SSP het ook 'n onderneming van verpligtinge ten opsigte van die omgewing opgestel. Volgens die brief onderneem die SSP om:

- Moderne tegnologie toe te pas om te verseker dat SSP 'n omgewingsvriendelike staalfabriek is.
- Effektiewe omgewingsbestuur plan op te stel
- Voorkeur te gee aan plaaslike gemeenskappe ten opsigte van indiensneming
- Gereelde omgewingsopnames en studies te onderneem en die resultate daarvan aan relevante belangegroepe en instansies te verskaf
- Relevante owerhede, belangegroepe en geaffekteerde partye te raadpleeg voor enige veranderinge of uitbreiding van die fabriek aangepak sal word.

Alhoewel die SSP onderneem het om versagtende maatreëls toe te pas soos voorgeskryf in die verslag van die CSIR en die onderneming van verpligting ten opsigte van die omgewing, was daar steeds teenkanting teen die projek.

5.3.4. Teenkanting teen die projek: Nasionale Parke Raad en die "Wildlife Society"

Die Nasionale Parke Raad (NPR) en die "Wildlife Society" het egter skerp teenkanting uitgespreek teenoor die oprigting van SSP. (Finance Week 1995:5-6) (Laros 1995:11)

Volgens die NPR (Finance Week 1995:5) skiet die SSP se (genoemde) konsep onderneming van verpligtinge ten opsigte van die omgewingsbewaring vêr te kort. Sekere addisionele voorskrifte is voorgestel om die Weskus Nasionale park en omgewing te beskerm.

Die voorwaardes is as volg:

- Saldanha Staal moet waarborg dat daar geen riskante afvalstowwe op die area gestort sal word wat moontlike swaar metale bevat nie om die risiko van lang-termyn grondwaterbesoedeling te vermy.
- Geen ontwikkeling moet langs die R536 pad plaasvind nie
- Deelname van die Raad in bespreking van omgewingskwessies om minimum impak op plantlewe te verseker.
- Hersirkulering van behandelde rioolwater vir gebruik as "top-up" water.
- Hoë geboue moet bedek word om minimum visuele impak te versker.
- Ondersoek na die moontlike gebruik van seewater vir afkoeling.
- Gereelde omgewingsopnames moet uitgevoer word deur onafhanklike deelnemers.

Die "Wildlife Society" was gekant teen die projek aangesien die omvang en aard van die geassosieerde ontwikkeling en hul

omgewingsimpak onbekend was. Die grootste kommer was die beskikbaarheid van water in die omgewing. Die "Wildlife Society" het ook voorgestel dat 'n risiko-opname vir die verskeping, oorplasing, berging van olie en die potensiële impak op Saldanhabaai, Langebaanmeer en Suid-Afrika se kus en seelewe uitgevoer word (Yeld 1995a).

Volgens Saldanha Staal sou die voorwaardes en vereistes van die NPR in gedagte gehou word ten opsigte van enige omgewingsbestuursplan. In 1995 het die SSP reeds ondersoek gedoen na moontlike maniere om waterkwessie op te los (Finance Week 1995:8).

5.4. Volhoubaarheid van Saldanha Staal

Die kwessies van die volhoubaarheid van die Saldanha Staal projek is belangrik aangesien dit nie net die Groter Saldanha en omgewing raak nie maar ook die ekonomie van die streek-en nasionale vlak beïnvloed.

Die volhoubaarheid van die Saldanha Staal Projek hang af van toestande buite die beheer van die Saldanha Staal fabriek self. Eerstens word die SSP beïnvloed deur die toestande van die globale staal mark. Twee bykomende faktore speel 'n rol by die lang-termyn volhoubaarheid van die SSP, naamlik die prys en kwaliteit van die staal wat by Saldanha produseer word.

Die kwaliteit van die staal geproduseer by SSP is baie hoog. Die nuwe COREX produksietegnologie verseker hoë kwaliteit, "skoon" staal wat hoog in aanvraag is op die nasionale en internasionale markte.

Die prys van die staal, beide op nasionale en internasionale markte, is ook krities ten opsigte van die volhoubaarheid van die SSP. Twee faktore beïnvloed die prys van staal in Suid-Afrika; naamlik die wisselende wêreldprys en die oormaat kapasiteit van die wêreld en Suid-Afrikaanse staal produsente (Ruthenberg 1998:22-24).

Oormaat kapasiteit en oorproduksie in die staal industrie is 'n wêreldswye tendens. Daar is egter twee alternatiewe wat toegepas kan word deur die Primêre staal produsente in Suid-Afrika om die tendens te oorkom naamlik die staking van oormaat produksie en verkope van oormaatprodukte in ander marke (Ruthenberg 1998:23).

Volgens Ruthenberg (1998:24) was die hoofdoel van die Saldanha Staal Projek om ekonomiese groei aan die Weskus te genereer, sowel as om armoede langs die kus te verminder. Dië fokus projek van die Weskus beleggingsinisiatief, moet egter nie alleen gesien word nie maar in die breër konteks van die Weskus ontwikkeling.

HOOFSTUK 6

GROTER SALDANHABAAI EN OMGEWING: HISTORIESE OORSIG

6.1. Inleiding

Die Groter Saldanhabaai en omgewing is bekend vir sy ryk historiese en kulturele karaktertrekke, idiliese natuurskoon en sensitiewe ekosisteme. Die streek val tussen twee belangrike akwatiese stelsels wat gedeeltelik aan mekaar verbind is deur 'n ondergrondse sisteem van akwifers.

6.2. Omgewingsprofiel

Vervolgens word 'n omgewingsprofiel geskep deur 'n oorsig van dorpe in die streek saam te stel. 'n Kort opsomming van die natuurlike omgewing word ook verskaf.

6.2.1. Inleiding

Groter Saldanha en omgewing is in die Wes-Kaap aan die Weskus geleë (Sien figuur 5-Ruimtelike ontwikkelingsplan van Groter Saldanhabaai en omgewing). Die area het 'n omvang van $\pm 820\text{km}^2$ en omsluit die dorpe van Saldanha, Vredenburg, Langebaan, Paternoster, St. Helenabaai, Velddrif, Laaiplek en Dwarskersbos. Die area sluit ook die landelike gebiede in.

In die ou bedeling was die Saldanha/Vredenburg distrik die tweede grootste distrik in terme van bevolkingsgrootte

(verteenwoordig 19% van die Weskus bevolking) alhoewel dit slegs 2,3% van die grondgebied beslaan. Ekonomies dra die gebied tans 14% by tot die Weskus se geografiese binnelandse produk. Volgens Shapiro (et al 1997) is die Saldanha/Vredenburg area bestem vir dramatiese groei, veral as hoof industriële groeipunt. Kusdorpe soos St. Helenabaai en Paternoster, en nuwe vakansie oordontwikkelings soos Britanniabaai kan lei tot 'n toename in kommersiële toerisme in die streek.

6.2.2. Oorsig van dorpe

Die Groter Saldanhabaai en omgewing het 'n interressante geskiedenis wat so vër terug gaan as 1503. Vervolgens word 'n bondige oorsig gegee van die onderskeie dorpe in die gebied. (Sien figuur 5 vir ligging van onderskeie dorpe).

(i) Saldanhabaai

Saldanhabaai is vernoem na die Portugese admiraal, Antonio de Saldanha, wat Tafelbaai in 1503 ontdek het. Tafelbaai het vir 'n geruime tyd bekend gestaan as Saldanhabaai totdat 'n ander ontdekkingsreisiger Saldanhabaai verkeerdelik as Tafelbaai aangesien het. Die naam is egter behou (www.saldanhabay.co.za).

Gedurende die Tweede Wêreld Oorlog was die strategiese belangrikheid van Saldanha besef en 'n pyplyn is aangelê om water vanaf die bergrivier na Saldanha te gelei. Die bou van die Weskuspad in 1976 het egter die ontwikkeling in die area gestimuleer (CSIR 1994).

(ii) Vredenburg

Vredenburg het oorspronklik bekend gestaan as "Agterbaai" as gevolg van sy ligging "agter Saldanhabaai". Met die oprigting van die Duitse Gereformeerde Kerk in 1875 is die dorp later hernoem na Vredenburg wat "dorp van vrede" beteken.

In 1975 het Saldanha en Vredenburg se munisipaliteite saamgesmelt en sodoende die grootste munisipale gebiede in Suid-Afrika geword (CSIR 1994) (www.saldanhabay.co.za).

Vredenburg is tans die grootste administratiewe en kommersiële sentrum aan die Weskus en bedien die omliggende dorpe.

(iii) Langebaan

Langebaan het 'n soortgelyke oorsprong as Saldanhabaai. Dit is in ongeveer 1601 ontdek en was hoofsaaklik bewoon deur die inheemse Khoi stam (www.saldanhabay.co.za).

Langebaan is welbekend as 'n vakansie dorpie. Die Langebaan Lagoon, Weskus Nasionale Park (sien figuur 5) en blommeprag maak van die dorpie een van die pragtigste dorpies aan die Weskus.

(iv) Paternoster

Paternoster beteken "Our Father" in Latyns.

Die ligging van Paternoster is vir die eerstekeer in 1790's deur Francis Renier Duminy, kaptein van die Oos Indiese Maatskappy, genoteer.

(v) St. Helenabaai

St. Helenabaai is vernoem na die Portugese navigator, Vasco da Gama wat die baai in 1497 besoek het.

Tans is St. Helena een van die hoof vissersdorpe met 12 visproseseringsfabrieke langs die kus vanaf Wes Punt tot Sandy Point en Stompneusbaai in die noord-weste

(www.saldanhabay.co.za).

(vi) Velddrif, Laaiplek en Dwarskersbos

Velddrif is geleë aan die noordelike oewer van die Bergrivier en is hoofsaaklik bekend as 'n vissersdorp (Brandt 1972: 14).

Laaiplek, soos Velddrif, is geleë aan die noordeleke oewer van die Bergrivier maar meer in 'n westelike rigting (Brandt 1972:14).

Soos bogenoemde twee dorpe, is **Dwarskersbos** hoofsaaklik 'n vissersdorp en het sy ontstaan te danke aan vissersgemeenskappe wat hulle in die gebied gevestig het.

6.3. Die Natuurlike omgewing

6.3.1. Agtergrond

Die natuurlike omgewing is van groot belang vir die gebied. Ten spyte van die nywerheidsontwikkeling wat die afgelope tyd in die gebied plaasgevind het, is 'n groot gedeelte van die bevolking tog aangewese op die landbou, vis en toerisme industrieë wat nou gekoppel is aan die behoud van die natuurlike omgewing.

Vervolgens word die hoofkenmerke van die natuurlike omgewing uiteengesit om sodoende die belangrikheid van die natuurlike hulpbronne vir ekonomiese vooruitgang te beklemtoon.

Tensy anders vermeld, is die volgende inligting verkry uit die Groter Saldanhabaai en Omgewing Geïntegreerde Ontwikkelingsraamwerk, Oktober 1999 (VKE, 1999).

6.3.2. Akwatiese stelsels

Aan die noorde van Vredenburg is die rivier-akwatiese sisteem wat gevoed word deur die benede Bergrivier. Die gebied is van groot ekonomiese sowel as ekologiese belang.

Rivieroewers en vloedvlaktes word internasionaal erken as belangrike habitat van waadvoëls asook voëls wat in die somer uit die noordelike halfrond migreer. Die Benede-Bergrivier is dus van groot internasionaal belang, beide as natuurgebied en 'n toeriste aantreklikheid.

Die Bergrivier monding is ook van ekonomiese belang. Vissersbote verkry toegang tot die kusfabrieke en is dus afhanklik van die oop riviermonding wat geneig is om toe te spoel wanneer riviervloei verswak weens oormatige wateronttrekking hoër op uit die rivier.

Landbou in die omgewing is ook totaal afhanklik van rivierwater sowel as grondwater vir besproeiing. Versouting van die grondwater is van groot kommer vir boere in die omgewing. Dit is dus belangrik dat 'n goeie balans handhaaf word tussen die natuurlike prosesse in die omgewing.

Die Saldanhabaai/Langebaanstrandmeer akwatiese sisteem is die grootste sisteem van die aard in Suider-Afrika en is geleë suid van Vredenburg. Dit het 'n totale oppervlakte van 130km² met 'n lengte van 24km. Dië sisteem is egter nie soos die Bergrivier direk afhanklik van oppervlaktewater uit die opvangsgebiede nie maar is suiwer 'n "arm van die see".

Die balans in die ekologiese sisteem is veral afhanklik van die invloei van grondwater sowel as die gety-uitruiling van seewater. Besoedeling in die gebied kan dus ernstige nadelige uitwerking hê op die soutbalans, ekologiese integriteit van die meer sowel as die soutmoerasse in die suide van Langebaan.

Bogenoemde kenmerke van die natuurlike omgewing het aanleiding gegee tot die stigting van die Weskus Nasionale Park in 1988. Die Park word tans deur die Nasionale Parkeraad bestuur. Die Langebaanstrandmeer is ook van nasionale en internasionale belang en word beskerm onder die Internasionale Ramsar Konvensie. Die internasionale

bekendheid en belangrikheid van die Weskus Nasionale Park en die Langebaanstrandmeer, maak van die gebied 'n ekonomiese bate, nie net op streekvlak nie, maar ook nasionaal en internasionaal.

6.3.3. Argeologiese en Paleontologiese omgewing

Die argeologiese rekord van die Weskus dateer meer as 2 miljoen jaar terug. Tot op datum is ongeveer 3000 terreine van argeologiese waarde in die streek identifiseer.

In die Saldanhabaai en omgewing is dit veral die kusstrook vanaf St. Helenabaai tot by Langebaanstrandmeer wat van groot argeologiese belang is. Argeologiese materiaal sluit in skulp afval, historiese afvalshope van inheemse stamme soos die Khoi (Hottentotte) en San (Boesmans), steengereedskap en rotstekeninge.

Die bekende kopbeen van die "Saldanha" man is in Elandsfontein, 13km van Hopefield gevind asook 'n meer onlangse ontdekking "Eva se voetspore" naby Langebaan. Beide die ontdekkings het internasionale belangstelling gelok.

Die paleontologiese geskiedenis van die gebied dateer tussen 3 en 5 miljoen jaar. Die grootste voorkoms van fossiele is ontdek by die ou fosfaat myn naby Langebaan. Na die staking van mynaktiwiteit in 1995, is 'n Fossiel Park in samewerking met die Suid-Afrikaanse Museum gestig. Die park beslaan 'n area van 14 hektaar en is in 1996 as Nasionale Monument verklaar.

Beide die argeologiese, paleontologiese terreine en gedenkwaardighede in die omgewing is van groot belang op nasionale en internasionale vlak. Die behoud van die gebiede is dus belangrik om ekonomiese en kulturele redes.

6.4 Gevolgtrekking

Die Groter Saldanha en omgewing toon groot potensiaal vir verdere ontwikkeling as gevolg van die diversiteit van die gebied. Alhoewel die industriële ontwikkeling binne die gebied beklemtoon word, is vissery-en toerisme sektore ook baie belangrik vir die ekonomie van die gebied. Die behoud en bewaring van natuurlike hulpbronne en kulturele kenmerke moet dus aangemoedig en respekteer word.

In die volgende hoofstuk (7) word die sosio-ekonomiese eienskappe van die Groter Saldanha en omgewing bespreek en evalueer.

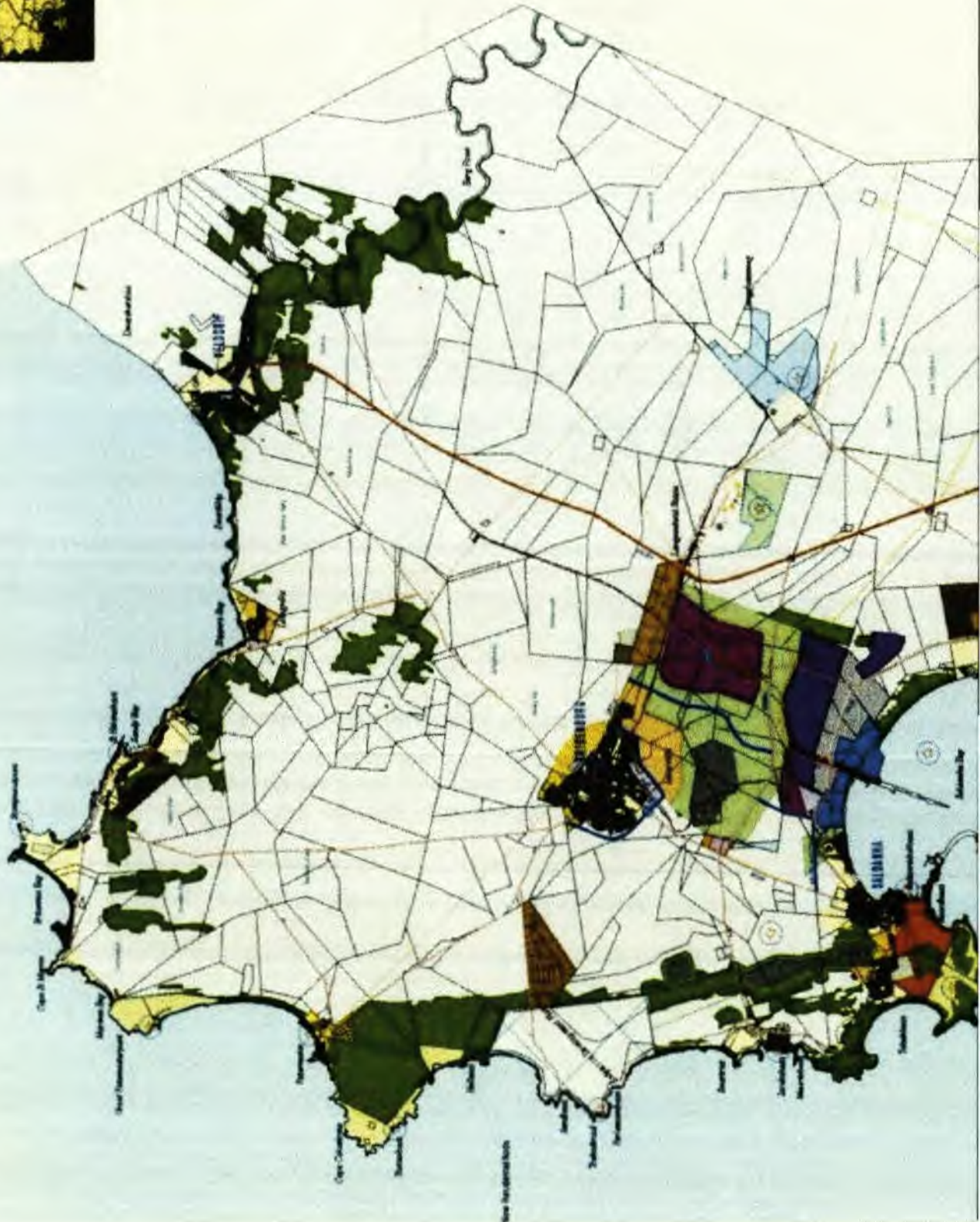

FIGUUR 5: RUIMTELIKE ONTWIKKELINGSPLAN VAN GROTER SALDANHABAAI EN OMGEWING

(Bron: www.saldanhabay.co.za)

HOOFSTUK 7

SOSIO-EKONOMIESE IMPAKEVALUERING

7.1. Inleiding

Die hoofstuk bestaan uit twee dele. Eerstens sal die sosio-ekonomiese profiel van die Groter Saldanhabaai en omgewing bespreek word om sodoende 'n konteks te verskaf aan die impak evaluering. Vervolgens sal 'n sosio-ekonomiese impak van veranderinge wat ge-identifiseer en ervaar was deur die gemeenskappe evalueer word.

Tweedens word Saldanha Staal se betrokkenheid by die gemeenskappe bespreek.

Die hoofstuk fokus dus op die sosio-ekonomiese toestande in die Groter Saldanhabaai en omgewing voor en na die konstruksie van die Saldanha Staal Projek.

7.2. Studie gebied

Die studie gebied, Groter Saldanhabaai en omgewing, sluit die volgende dorpe in naamlik; Saldanha, Vredenburg, Langebaan, Paternoster, St. Helenabaai, Velddrif, Laaiplek en Dwarskersbos.

7.3. Sosio-ekonomiese aspekte

Die sosio-ekonomiese toestand sal bespreek word aan die hand van demografiese aspekte, sosiale infrastruktuur en dienste, indiensneming en inkome, behuising sowel as infrastruktuur voorsiening. Na die bespreking van elke aspek word die impak van die verandering evalueer.

7.3.1. Demografiese Aspekte

(i) Inleiding

Vervolgens word die demografiese veranderinge bespreek ten opsigte van die bevolkingsgetalle, die gemiddelde groeikoers in die streek en die bevolkingssamestelling.

(a) Bevolkingsgetalle

Volgens sensusdata van 1991 en 1996, het die Groter Saldanhabaai en omgewing 'n geraamde bevolking van onderskeidelik 39 908 en 56 444 gehad (sien tabel 1)

Tabel 1: Bevolkingsgetalle 1991-1996

Bevolkingsgroep	1991	1996
Bruin	28 205	38 360
Wit	9 731	12 605
Swart	1 972	5 479
Totaal	39 908	56 444

Bron: Sensus 1991 en 1996

Volgens VKE (1999:6) het die gebied in 1994 'n geraamde bevolking van 46 427 gehad. Die nuutste bevolkingsgetalle van 1998, verkry van die munisipaliteit, toon 'n geraamde bevolking van 64 300 (VKE, 1999:6).

Die absolute bevolkingsgroei tussen 1991 en 1998 is dus ongeveer 24 392. Daar was 'n toename van 7 856 vanaf 1996 tot 1998. Die grootste toename in die bevolkingsgetalle het egter voorgekom in die tydperk tussen 1994 en 1996, naamlik 'n toename van ongeveer 10 017. [Die moontlike redes vir die toename word bespreek onder in die evaluasie van demografiese aspekte onder 7.3.1. (ii), bladsy 49]

Die bevolkingsgroepe is spesifiseer in tabel 1 aangesien dit 'n aanduiding gee van sosio-ekonomiese tendense, soos migrasie, behoefte aan behuising en rassegroep verspreiding.

(b) Bevolkingsgroeikoers

Die gemiddelde groeikoers van die Groter Saldanhabaai en omgewing is ongeveer 5,4% per jaar. Die gemiddelde groeikoers vir die hoër inkomstegroep in Saldanha-Vredenburg was 2,6%, terwyl die laer inkomstegroep 'n groeikoers van 6,3% per jaar het (VKE, 1999:6).

Tabel 2: Bevolkingsgroeikoers-projeksie

Jaar	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Bevolking	42 900	64 504	116 236	166 869	212 969	246 887
Groeikoers		8,5%	12,5%	7,5%	5%	3%

Bron: VKE, 1999:6

Stewart & Scott Vervoerkonsultante (VKE, 1999:6) het bogenoemde bevolkingsgroeikoers projekteer (sien tabel 2). Wesgro het egter 'n meer gematigde groeikoers van 3,4% tussen 2000 en 2005 voorspel (VKE, 1999:7). Wesgro voorspel ongeveer 68 105 mense terwyl Stewart & Scott 'n bevolking van ongeveer 116 236 voorspel. Die hoë bevolkingsprojeksies kan moontlik toegeskryf word aan die wanpersepsie van die hoeveelheid mense wat hulle permanent in die gebied gaan vestig as gevolg van werkgeleenthede.

(c) Bevolkingsamestelling

Tabel 3: Bevolkingsverspreiding-Landelik/Stedelik volgens ouderdom 1994

STEDELIK					LANDELIK				
<1-14 (%)	15-29	30-64	65+	Totaal	<1-14 (%)	15-29	30-64	65+	Totaal
13 617	14 059	15 748	1 596	40 020	356	423	568	61	1 408
29%	30%	33%	3%	97%	25%	30%	40%	5%	3%

Bron: VKE, 1999:7

Volgens die Weskus Ekonomiese Ontwikkelingsstrategie (VKE, 1999:7), toon die ouderdomsontleding in 1994 'n relatief jong bevolking met 54% van die bevolking onder die ouderdom van 14 jaar. Die grootste gedeelte van die bevolking, 73%, val in die ouderdomsgroep 30-64 jaar. Slegs 8% van die bevolking is ouer as 65 jaar.

Tabel 4: Bevolkingsverspreiding volgens ouderdom: 1996

0-4	5-19	20-29	30-49	50-64	65+
5 745	16 715	10 631	15 770	5 108	2 556
10.10%	29.60%	18.80%	27.90%	9%	4.50%

Bron: Sensus 1996

Sensus 1996 toon dat 46,7% van die bevolking in die ouderdomsgroep 20-49 jaar voorkom. Slegs 36,9% van die bevolking kom nou in die 30-64 jaar groep voor. Slegs 39,79% van die bevolking kom voor in die 0-19 jaar ouderdomsgroep.

Die landelike stedelike bevolkingsverspreiding in 1994, toon 97% van die bevolking in die stedelike gebiede en 3% in die landelike gebied (sien tabel 3) (VKE, 1999:7).

Die geslagssamestelling van die bevolking in 1994/5 was 48% vroulik en 52% manlik (VKE, 1999:7). Volgens die 1996 sensus was die bevolkingsamestelling 49,55% vroulik en 50,47% manlik. Min verandering in geslagssamestelling het dus voorgekom tussen 1994-1996.

Die geboortekoers per jaar is 1,85 per elke 100 van die bevolking en die mortaliteitskoers van 0,25 per elke 100 geboortes (VKE, 1999:7).

7.3.1.2. Evaluering van Demografiese aspekte

Demografiese veranderinge is een van die belangrikste aspekte vir evaluering van sosio-ekonomiese impak. Toename in bevolkingsgetalle en bevolkingsgroeikoers kan druk uitoefen op beskikbare hulpbronne, infrastruktuur en sosiale dienste.

Die twee belangrike komponente van demografiese veranderinge is natuurlike aanwas en in-migrasie na die streek. In die geval is in-migrasie hoofsaaklik die rede vir bevolkingstoename. 'n Toename van 16 536 het tussen 1991 en 1996 voorgekom met 'n verdubbeling in die bevolkingsgetalle van die swart bevolking (sien tabel 1, bl. 46). Die tendens

kan toegeskryf word aan die Saldanha Staal projek wat ongeveer

7 000 mense indiens geneem het gedurende die konstruksie fase. Die wit bevolking het egter geen verandering getoon nie terwyl die Bruin bevolkingsgetalle toegeneem het met ongeveer 9,06% vir dieselfde tydspanne. Dus kan daar afgelei word dat die vraag na sosiale dienste, infrastruktuur en behuising veral in die swart en bruin bevolking sal toeneem.

Die absolute bevolkingsgroei vir die tydperk 1991 tot 1998 word geskat tussen 15 570 en 21 000 (VKE, 1999). Moontlike oorsake van die toename in bevolkingsgetalle kan toegeskryf word aan kontrakwerkers wat aangebly het na hul kontrak verstryk het sowel as werksoekers uit ander dorpe en provinsies. Soos voorheen genoem, kan die hoë bevolkingsprojeksies tot met 2015 toegeskryf word aan die wanpersepsie van die hoeveelheid mense wat na Groter Saldanhabaai en omgewing sal migreer as gevolg van die nywerhede en hulle dan permanent daar sal vestig.

Tog kan die groei in die streek hoofsaaklik toegeskryf word aan die vestiging van nywerhede en die hoë verwagtinge ten opsigte van die aantal werkgeleenthede wat beskikbaar sal wees, veral na die oprigting van SSP. Daar word verwag dat die bevolkingsgroei koers tot 2015 hoër sal wees as 5% per jaar (sien table 2, bl. 47). Volgens die Geïntegreerde Ontwikkelingsraamwerk (VKE, 1999:8), is die rede vir die hoë groei koers die vestiging van addisionele, stroom-af nywerhede. 'n Afname kan egter verwag word soos nywerheidsontwikkeling stabiliseer.

Die ouderdomssamestelling van die bevolking kan 'n aanduiding gee van die ekonomies aktiewe persone in die streek. Volgens sensus 1991 het die grootste gedeelte van die bevolking, 73%, in die 30-64 jaar ouderdomsgroep voorgekom (sien tabel 3, bl. 48). Aangesien die indeling van die ouderdomsgroepe verskillend was in die 1996 sensus en die bevolkingsinligting wat verkry is uit die Geïntegreerde Ontwikkelingsraamwerk (VKE), was dit moeilik om vergelykings te tref. Sensus 1996 toon egter dat 46,77% van die bevolking in die ouderdomsgroep 20-49 jaar voorkom (sien tabel 4). Die arbeidsmag van Saldanha Staal is redelik jonk en val binne die ouderdomsgroep 20-49 jaar. Die toename in die spesifieke groep impliseer dat die vlak van ekonomiese aktiwiteite toegeneem het en dat die bevolking jonger raak.

Die Saldanha Staal Projek het 'n werkverskaffingsbeleid wat voorkeur gee aan bevolking van die streek self, die Weskaap en dan die land as geheel. 'n Toename in jong persone kan dus dui op 'n in-migrasie van opgeleide persone as gevolg van werkseleenthede geskep deur SSP, aangesien daar 'n gebrek aan opgeleide persone en vaardighede in die streek self was.

7.3.2. Sosiale infrastruktuur en dienste

(i) Inleiding

Nuwe ontwikkeling, veral van so 'n groot omvang soos Saldanha Staal Projek, lei tot verskeie impakte. Hierdie impakte is

van verskillende grade en beïnvloed gemeenskappe op verskillende maniere.

Die volgende afdeling spreek die verskaffing en beskikbaarheid van die volgende sosiale infrastruktuur en dienste aan binne die Groter Saldanhabaai en Omgewing:

(a) Opleiding en onderwys

Die Groter Saldanhabaai en Omgewing het in 1997 14 Pre-Primêre-, 17 Primêre-, 4 Sekondêre- en 6 tersiêre opleidingsinstansies gehad met 'n skoolgaande bevolking van 12 800 leerlinge en 454 opvoeders. Dit is 'n leerling-opvoeder verhouding van 1:27 teenoor die 1: 24 verhouding van die Weskaap.

Tabel 5: Opsomming van onderwys en opleiding in Saldanhabaai en omgewing

Instansies	Aantal skole	Leerlinge	Opvoeders
Pre-Primêr	14	600	
Primêre skole	17	9895	362
Sekondêre skole	4	2305	92
Kollege/Tegnicons	6		

Bron: VKE, soos aangepas uit die GOR, 1999

Volgens die GOR (VKE, 1999) is Vredenburg die enigste dorp wat pre-primêre skole besit. Vredenburg het ook die meeste leerlinge naamlik 6 131, in primêre en sekondêre skole. Paternoster is die enigste dorp in die omgewing sonder 'n primêre skool terwyl daar geen sekondêre skole in St. Helenabaai, Stompneusbaai en Langebaan voorkom nie. Tersiêre opleidingsfasiliteite kom slegs in Saldanha en Vredenburg voor. Volwasse opleidingsprogramme en geletterdheidsklasse word deur die munisipaliteite in

samewerking met groot maatskappye in Velddrif/Laaiplek, Vredenburg en Saldanha aangebied.

Die sensus inligting van 1996 toon dat 'n persentasie van 9,99% van die bevolking geen opleiding het nie. Slegs 28,33% het sekondêre opvoeding (graad 8 tot 11) en 10,63% het opvoeding tot op matrikulasie vlak.

(b) Gesondheid

Gesondheidsorg in die Saldanhabaai en omgewing word tans verskaf deur verskeie organisasies soos die plaaslike owerhede binne hul munisipale grense, Weskus Distriksraad privaat-, kerk- en welsynorganisasies sowel as die Wes Kaap Provinsiale Administrasie (VKE, 1999:12)

Tabel 6: Gesondheidstoestande binne Saldanha en omgewing

Gesondheidsdienste	Aantal
Hospitale	3
Beddens beskikbaar	170
Klinieke	15
Personeel	
Algemene praktisyn	24
Apteker	8
Tandartse	8
Verpleegpersoneel	52
Ambulans (voertuie)	4

Bron: VKE, soos aangepas uit die GOR, 1999

Die klinieke sluit 1 reisende kliniek in Vredenburg, 3 sateliet klinieke en 3 mobiele klinieke in Langebaan in. Daar is egter geen hospitale in Velddrif/Laaiplek en Langebaan

nie.

(c) Publieke veiligheid:Polisiëring en misdaad

Die volgende afdeling bespreek die huidige toestand ten opsigte van publieke veiligheid. Inlingting is verkry van die Vredenburgse SAPD, tensy anders vermeld.

Daar is tans groot druk op die huidige SAPD personeel as gevolg van die toename in die bevolking. 'n Behoefte het ontstaan vir die uitbreiding van die plaaslike personeel en die SAPD het verskuif na groter fasiliteite (VKE,1999:18).

Vredenburg beskik oor 'n gemeenskapspolisiëringsforum en gemeenskapsbetrokkenheid by die SAPD is belangrik en moet ook verhoog word.

Buurtwagte is reeds in Vredenburg geïmplementeer en die moontlikheid van plaaswagte en besigheidswagte moet in samewerking met gemeenskappe beplan word.

Volgens studies deur die polisie, het die misdaadsyfer, veral in huisinbrake, vanaf 1996 stelselmatig toeneem ooreenkomstig met die toename van mense. 'n Geskatte toename van 60% is gemerk (Hartley, 1998:12). Volgens die SAPD was daar veral ook 'n toename in drank en dwelmmisbruik, smokkelhuise, bendebedrywighede en vuurwapen verwante misdrywe.

(d) Sosiale dienste en fasiliteite

Die verskaffing van sosiale dienste hang nou saam met die toename in bevolking en die verskaffing van gesondheidsorg. Die afdeling bespreek die sosiale dienste beskikbaar in die streek en is hoofsaaklik kwalitatief van aard.

Tabel 7: Sosiale dienste

Bestaande fasiliteite	Aantal
Maatskaplike dienste	15 persone
Bewaarskole	15
Ouetehuse en Dagsorgsentrums	5
Werkswinkels/Instellings vir Gestremdes	3
Dienssentrums*	3

Bron: (VKE, 1999)

*In Vredenburg is daar verskeie eenhede wat as dienssentrums dien. Daar is egter nie gespesifiseer hoeveel dienssentrums voorkom nie.

Die hele streek het 'n behoefte aan maatskaplike en welsynsdienste. Die bestaande ouetehuse, dagsorgsentrums en dienssentrums is onvoldoende en in sommige gebiede is daar geen fasiliteite nie. Langebaan, Laaiplek/Velddrif en Paternoster het slegs besoekende maatskaplike werkers (VKE, 1999:17).

(e) Ontspanningsfasiliteite en-dienste

'n Toename in bevolking lei tot 'n groter vraag na ontspanningsfasiliteite en-dienste. Tans in daar groot tekort

aan sportfasiliteite. Daar is veral 'n behoefte vir die uitbreiding van sportfasiliteite in die lae-inkomstegroepe (VKE, 1999:18).

(ii) Evaluering van sosiale infrastruktuur en dienste

'n Toename in bevolking lei tot 'n toename in die vraag na sosiale dienste en infrastruktuur. Die vinnige en skerp toename is veral lae-inkomste werksoekers wat na die gebied migreer het as gevolg van (moontlike) werkgeleenthede by Saldanha Staal.

Die toename kan positiewe en negatiewe gevolge op die verskaffing van genoemde dienste uitoefen. Die positiewe effek is die skep van nuwe werkseleenthede as gevolg van die toenemende vraag na dienste. Die toename kan egter ook 'n negatiewe gevolg hê indien die werksmag nie die druk kan hanteer nie.

Opleiding en onderwys is 'n sektor waar baie verbetering aangebring moet word ten opsigte van die aantal skole, aantal goed opgeleide opvoeders en vakrigtings wat aangebied word op sekondêre vlak. Gebrek aan vaardigheide en kwalifikasies was van die redes waarom so min persone van Saldanhabaai en omgewing in diens geneem is deur SSP.

Die toekomstige behoefte aan beter tegniese vaardighede word direk deur Saldanha Staal aangespreek. Die maatskappy het

fondse beskikbaar gestel om 'n deskundige wiskunde onderwyser aan te stel by Weston sekondêre skool in Vredenburg. Daar word veral gefokus op die verbetering van die wiskundige en wetenskaplike kennis sodat so veel moontlike studente kan kwalifiseer vir tersiêre opleiding (CBN, 1998)

Die verskaffing van gesondheidsorg en mediese dienste is tans onvoldoende as gevolg van tekort aan hospitaalbeddens, opgeleide personeel en finansiële bronne (VKE, 1999:13) Daar is tans net 2 hospitale in Vredenburg waarvan die een privaat is en dus hoofsaaklik spesialiteits mediese sorg verskaf aan diegene wat dit kan bekostig. Die toename in die bevolking is hoofsaaklik gekonsentreer in die lae inkomste groepe. Gesondheidsdienste moet dus bekostigbaar wees vir alle gemeenskappe. SSP het gesondheidsfasiliteite beskikbaar gestel vir konstruksie werkers wat na die konstruksiewerk beskikbaar sal wees vir die gemeenskappe.

Die veranderinge en omstandighede ten opsigte van publieke veiligheid is volledig bespreek in 7.3.2 (c). In 'n studie van Cochrane (2000:37) is fokusgroep besprekings beroep om die gemeenskap se opinies ten opsigte van die veiligheid en misdaad in te win. Die meerderheid van die persone het die toename in misdaad direk assosieer met die toename van mense as gevolg van die SSP. Die toename in misdaad kan egter nie net toegeskryf word aan SSP nie. Ander sosio-ekonomiese en sosio-politieke faktore kan ook 'n rol speel in die toename van misdaad.

Toename in bevolkingsgetalle het ook 'n uitwerking gehad op die verskaffing en beskikbaarheid van sosiale dienste en fasiliteite sowel as ontspanningsgeriewe in die streek.

Aangesien die grootste gedeelte van die bevolking in die 20-39 ouderdomsgroep voorkom, moet daar veral aandag geskenk word aan die verskaffing van dienste spesifiek gemik op 'n jonger bevolking. In sommige gebiede is daar geen of gebrekkige sosiale dienste, soos bewaarskole en maatskaplike werkers is nie beskikbaar nie (sien Tabel 7, bl. 55). Die gebrek aan ontspanning kan ook bykomende faktor wees ten opsigte van die toename in drank en dwelmmisbruik.

7.3.3. Indiensneming en inkome

(i) Inleiding

Die indiensnemingstendense is 'n goeie aanduiding van die sosio-ekonomiese omstandighede en "kwaliteit van lewe" van 'n betrokke gemeenskap. Vervolgens sal die werkloosheidsyfer, indiensnemingsektore, inkome en die beroepsverspreiding bespreek word.

(a) Werkloosheid.

Die werkloosheidsyfer van Groter Saldanhabaai en Omgewing wissel tussen 3000 en 4000 persone (VKE, 1999:8). Die wisseling in die werkloosheidsyfer kan toegeskryf word aan die seisoenale aard van die visbedryf.

(b) Indiensnemingsektore

Volgens die 1996 sensus, is 39,71% van die bevolking voltyds werksaam. Die belangrikste indiensnemingsektore is die vis- en landboubedrywe. Die visbedryf is hoofsaaklik gesentreer om St. Helenabaai en Saldanhabaai en verskaf werkgeleenthede aan

ongeveer 4 600 persone. Sea Harvest is die grootste enkele werkgewer met 3000 permanente werknemers. Portnet en Spoornet verskaf werk vir ongeveer 1 200 persone. Toerisme, nog 'n belangrike ekonomiese bron van inkomste, verskaf werk aan ongeveer 750 persone (in die vakansie seisoen) en 200 permanente werknemers. Staatsinstansies soos skole en hospitale verskaf werk aan sowat 3 000 persone. Die plaaslike owerhede het 'n stygende getal werknemers van ongeveer 600 persone (CBN, 1997b)

Nywerheidsontwikkeling die afgelope 3 jaar het gelei tot 'n verskuiwing vanaf die tradisionele indiensnemingsektore na besigheids en industriële-sektore. Groot nywerheidsprojekte soos Namakwa Sands en Saldanha Staal is hoofsaaklik vir die verskuiwing verantwoordelik (VKE, 1999:8)

(c) Inkome

Volgens Munisipale data het ongeveer 12,36% van die totale huishoudings in 1994 meer as R60 000 per jaar verdien. Ongeveer 36,4% van die huishoudings het minder as R15 000 per jaar verdien (VKE, 1999:8).

Volgens sensus data van 1996 het 24,70% van die totale huishoudings tussen R1 en R18 000 per jaar verdien. Meer as 14,29% van die huishoudings het meer as R72 000 per jaar verdien.

(ii) Evaluering van indiensneming en inkome

Indiensneming, werkloosheid en inkome is direk geraak deur die oprigting van Saldanha Staal en verwante

nywerheidsontwikkelinge. Baie lae-inkomste werksoekers het die gebied binne gekom maar het as gevolg van 'n gebrek aan vaardighede steeds werkloos gebly.

Soos genoem, is die werkloosheidsyfer in die gebied hoog veral as gevolg van die seisoensgebonde visbedryf en die seisoenale aard van toerismebedryf. Die viskwotas wat jaarliks verskaf word is ook beperk aangesien dit toegeken word op grond van die stand van visbronne.

Die inkomste van die bevolking het gestyg van 12,36% in 1991 tot 14,29% van die huishoudings (1996) wat meer as R72 000 per jaar verdien. Dit kan toegeskryf word aan die arbeidsmag van die Saldanha Staal projek en die ekonomiese ontwikkeling wat plaasgevind het as gevolg van nywerheidsontwikkeling sowel as die invloed van die Weskus Beleggingsinisiatief.

7.3.4. Behuising

(i) Inleiding

Toename in bevolking lei tot 'n toename in die vraag na behuising. Volgens Mev. M Conradie is behuisings in Saldanhabaai en Omgewing 'n groter probleem as werkloosheid (in Marais en Cloete, 1997:36).

(a) Formele behuising en ontwikkeling

Die vraag na residensiële ontwikkeling het toegeneem vanaf 1997 tot 1999. Goedgekeurde planne het drievoudig toegeneem

vanaf R19 miljoen in 1992/3 tot R62 miljoen gedurende 1995/6 (CBN 1997a). Tussen 1995 en 1998 het hersonerings en onderverdelingsaansoeke van 23 tot 103 toegeneem (sien tabel 7) (VKE, 1999:27). Die toename in industriële aktiwiteit het gelei tot 'n groter aanvraag na industriële sonering.

Tabel 6: Vakante en beboude geproklameerde erwe (Januarie 1998)

Gebied	Vakant	%	Bebou	%	Totaal
Vredenburg	2 362	33	4 830	67	7 192
Saldanha	6 168	54	4 934	26	11 102
Paternoster	214	47	245	53	459
St. Helenabaai	2 173	65	1 172	35	3 345
Langebaan	3 288	65	1 800	35	5 088
Velddrif/Laaipek/Noordhoek/	1 409	45	1 697	55	3 106
Port Owen/Dwarskersbos					
TOTAAL	15 614	52	14 678	48	30 292

Bron: VKE, 1999

Volgens die VKE (1999) het residensiële ontwikkeling veral toegeneem vanaf 1997. Saldanha het die meeste geproklameerde erwe in die gebied. Van die 11 102 geproklameerde erwe is slegs 26% van die erwe bebou. Vredenburg het egter die hoogste aantal beboude erwe naamlik, 67%.

(b) Informele behuising

Tans is die geskatte bevolking in plakkerskampe ongeveer 3000 persone in Vredenburg en ongeveer 2000 persone in Saldanha. Die grootte van die areas skep probleme vir die voorsiening van infrastruktuur.

(c) Behuisingsprojekte

Behuisingsprojekte en projekte vir die verbetering van

informele gebiede is in werking in Saldanha, Vredenburg, St. Helenabaai, Paternoster, Velddrif en Langebaan-Noord (VKE 1999:29). Daar was egter in 1999 nog steeds waglyste vir ongeveer 1500 strukture.

(ii) Evaluering van behuisingsvoorsiening

Die Saldanhabaai en omgewing het 'n vinnige toename van lae-inkomste werksoekers ervaar. Daar was ook 'n toename in hoër inkomste groepe wat hoofsaaklik as gevolg van toerisme en vakansie-oord ontwikkelings in die gebied gevestig het.

Saldanha Staal en die publisiteit wat die projek aan die gebied verskaf het, het gelei tot 'n toename in ontwikkelings in die gebied. Ontwikkeling van veral vakansieoorde, kusdorpie en kleinboewes het veral 'n toename getoon (CSIR 1994) (CBN, 1997a). Daar was 'n groot toename in spekulasie van grond en gevolglik het baie ontwikkeling plaasgevind wat die omgewing nadelig geraak het.

Volgens Marais en Cloete (1997) het die oprigting van verskillende projekte, veral Saldanha Staal se werknemers, 'n "ongekende uitwerking op die eiendomsmark". Die uitwerking kom voor in vaste eiendomme sowel as woonstelle en woonhuise wat gehuur word. Huur het vanaf 1996 gestyg van R1 000 tot R2 650 per maand.

SSP het egter ook behuising op hul terrein verskaf vir die ongeveer 4000 kontrakwerkers en later uitbrei vir 'n addisionele 2000 werkers. Die behuising was egter net van tydelike aard (CBN, 1996).

Die toename in bevolking, veral die lae-inkomste groep, het gelei tot die ontstaan van plakkerskampe in Vredenburg en Saldanha. Aangesien die informele areas so groot is, is die voorsiening van infrastruktuur moeilik. Ongeveer 4 000 HOP huise is gebou om lae-inkomste greope te akkomodeer, maar die vraag na behuising is nog steeds baie groot (Visser 2001: persoonlike onderhoud).

7.3.5. Infrastruktuur

(i) Inleiding

Die volgende afdeling bespreek die beskikbaarheid van infrastruktuur binne die Groter Saldanhabaai en Omgewing. Vervoer, watervoorsiening, riool, elektrisiteit en vullisverwydering word vervolgens bespreek. Die inligting, tensy ander verwys, is verkry uit die Geïntegreerde Ontwikkelingsraamwerk van die Groter Saldanhabaai en Omgewing (VKE, 1999).

(a) Vervoer

Padvervoer in die omgewing is oor die algemeen in 'n goeie toestand. Die Weskuspad (R27 provinsiale pad) is die belangrikste roete wat toegang gee tot die gebied. Die pad verbind die Weskus dorpe van Langebaan, Saldanha, Vredenburg, Paternoster, St. Helenabaai en Velddrif. Die R27 beskik ook oor goeie aansluitings met die N7 (nasionale pad) (sien figuur 2). Die R45 roete, wat as verbinding dien tussen die genoemde dorpe en Malmesbury en Hopefield, moet egter opgradeer word (VKE, 1999).

Die sekondêre paaie is in 'n goeie toestand, alhoewel sommige paaie steeds grondpaaie is, soos die pad vanaf Vredenburg na Paternoster en Stompneusbaai (VKE, 1999).

Opgradering van paaie binne die jurisdiksie gebied word ook beplan. Die opgradering van die verbindingsroete tussen Vredenburg en Saldanha het reeds begin.

Taxi-vervoer is een van die belangrikste en prominentste **passasiersvervoer** binne die gebied. Taxi's is tans voldoende, alhoewel die gemeenskappe 'n probleem ondervind met openbare busvervoer. Taxi's is ook nie na-ure beskikbaar nie.

Pad en spoorverbindings vir **goederevervoer** is tans voldoende binne die gebied. Die bou van 'n spoorlyn tussen Atlantis en Saldanha is egter nodig vir die vervoer van steenkool vanaf die steenkoolvelde in Atlantis, na Kaapstad en Saldanha (VKE, 1999:20).

- **Hawens**

Saldanha hawe word tans gebruik as vissershawe, en word beheer deur Die Provinsiale Administrasie van die Weskaap (PAWK). Die hawe word ook gebruik as 'n ystererts-uitvoerhawe en is onder beheer van Portnet.

St. Helenabaai en Laaiplek hawens is onder beheer van die PAWK en word gebruik as vissershawens.

Langebaan het nie 'n hawe nie maar die seiljagklub het wel 'n sleepelling wat gebruik kan word. **Klub Mykonos** besit 'n private kleinboothawe wat beskik oor fasiliteite vir die vasmeer van seilbote en die lanseer van ski-bote. Voldoende ruimte bestaan binne die Langebaan gebied vir moontlike ontwikkeling van verdere fasiliteite (VKE, 1999:22)

- **Lughawens**

Die Saldanha lughawe is die enigste kommersiële lughawe in die omgewing. Langebaanweg (lughawe) word beheer deur die Suid-Afrikaanse Lugmag . Volgens VKE (1999:20) kan die ligging van die Saldanha lughawe industriële ontwikkeling beperk aangesien die hoë nywerheidstorings die invalshoek na die lughawe sal versper.

(Sien figuur 3, bl. 26, vir ligging van hawens in die gebied)

(b) Watervoorsiening

Die Groter Saldanhabaai en omgewing ontvang sy water vanaf die Saldanha-Bergrivier Watervoorsieningskema. Soos voorheen genoem, is water een van die kwessies wat aangespreek is met die beplanning van Saldanha Staal. Mense het hul kommer uitgespreek oor die hoeveelheid water wat die SSP gaan gebruik (Yeld, 1999a). In 1995 was die huishoudelike aanvraag na water 5 800m³/d en die industriële aanvraag 6 300m³/d. Ander moontlikhede van watervoorsieningskemas word ondersoek maar tans voorsien die Bergrivier-skema genoeg water.

Reservoirs en pompstasies sal uitgebrei moet word aangesien vinnige, intense ontwikkeling in die industriële sektor verwag word . Saldanha Staal maak gebruik van die Besaansklop

reservoir maar die reservoir sal nie die toenemende druk van bykomende nywerhede kan hanteer nie. Die Besaanklip toevoerpyplyn na Vredenburg pompstasie, sowel as die Louwville (Vredenburg) pypnetwerkstelsel moet opgradeer word (VKE, 1999:23).

(c) Riool

Die rioolstelsel en rioolvoorsiening is tans voldoende. Nuwe suiweringswerke is beplan in Saldanha, Vredenburg en St. Helenabaai.

(d) Elektrisiteit

Oorhoofs word elektrisiteit voorsien deur ESKOM. Saldanha Staal word direk vanaf ESKOM voorsien. Namakwa Sands, Portnet en Duferco word van elektrisiteit voorsien vanaf ESKOM se substasie in Blouwaterbaai (Saldanha) (VKE, 1999:25).

Daar is vier owerhede betrokke by elektrisiteits voorsiening in die gebied naamlik; Langebaan Munisipaliteit, Velddrif Munisipaliteit, Weskus Skiereiland oorgangsraad en ESKOM.

(e) Vullisverwydering

Vullisverwydering is belangrik aangesien dit die bydra tot higiëne van die streek en dus so die lewenskwaliteit van die gemeenskappe beïnvloed. In 1996 is 91,68% van die gemeenskap

se vullisverwydering deur die plaaslike owerhede uitgevoer terwyl net 0,25% geen vullisverwydering gehad het nie.

(ii) Evaluasie van infrastruktuurvoorsiening

Die vestiging van die nywerhede, soos Saldanha Staal Projek, het nie so 'n groot uitwerking gehad op infrastruktuur nie aangesien die SSP alreeds in die 1970's beplan was.

Infrastruktuur wat benodig is vir so 'n groot industriële ontwikkeling is toe reeds ge-implementeer.

Die vestiging van die nywerhede het egter teweeggebring dat daar meer druk uitgevoer word op padvervoerroetes na Saldanha.

Die volgende infrastruktuur verbeteringe is in 1999 beplan:

- ♦ Die uitbreiding van die Weskuspad en die opgradering van die R27 en N7 paaie.
- ♦ Die moontlikheid om die R27 en N7 in tolpaaie te verander word ook ondersoek.
- ♦ Die beskikbaarstelling van die Langebaanweg lughawe vir passasiersvervoer en die opgradering van die Vredenburg/Paternoster/Cape Columbine pad sowel as die Portnet pad word in die vooruitsig gestel (Engineering news, 1999).

Watervoorsiening vanuit die Besaansklip resevoir is tans voldoende. Tog moet die moontlikheid van addisionele watervoorsieningsbronne ondersoek word, veral aangesien verdere industriële ontwikkeling nog gaan plaasvind.

7.4. Gemeenskapsbetrokkenheid van Saldanha Staal

Saldanha Staal is gesien as katalisator vir ekonomiese groei aan die Weskus. Nuwe nywerhede en besighede het na die gebied verskuif om die nuwe mark vir hul produkte te benut. Baie plaaslike besighede het aanpassings gemaak om in SSP se behoeftes te voorsien. Die aanpassing sluit in die uitbreiding- en diversiteit verbetering van hul produkte reeks, sommige firmas het gespesialiseer en ander het hul voorraad vermeerder (Ruthenberg, 1998).

Volgens John October, Saldanha Staal se besigheidsontwikkelingsbestuurder is hul doel om 20 000 nuwe plaaslike werkseleenthede te skep binne die volgende paar jare.

"We intend to help support and develop local business that aligns with our mini mill philosophy. At the moment there are only a handful of the local companies that could play a part in an expanded mill involvement. At present most of them are orientated to the local fishing industry, or to engineering or maybe metal fabrications. In terms of the high technical nature of a mini mill, the local business environment and economy is still largely unsophisticated - so we have to address that in terms of upgrading local skills and technical capacity that could align with, and can play a part in, Saldanha Steel's activities" (CBN, 1998)

Saldanha Staal het deel gehad in die ontwikkeling van die **Weskus besigheidsontwikkelingsentrum**. Saldanha Staal het R50 000 bygedra tot die oorspronklike R2000 000 geskenk deur die

Weskaap Departement van Handel en Industrie om die sentrum te begin. Die doel van die sentrum is die ontwikkeling en verbetering van klein sake ondernemings deur ondersteuningsdienste en opleiding te voorsien. Ander maatskappye wat ook bydra tot die projek is Namakwa Sands, PortNet en die plaaslike sakekamer (CBN, 1998).

Soos genoem in 7.3.2(a), het Saldanha Staal ook 'n wiskunde onderwyser aangestel by Weston sekondêre skool in Vredenburg. Die doel is om verbetering van die opleiding in veral wiskunde en wetenskap te bewerkstellig sodat leerlinge toegang kan kry tot tersiêre instansies en sodoende 'n beter kans staan om by Saldanha Staal of verwante industrieë te werk.

Saldanha Staal het ook 'n projek ingestel om plaaslike besighede te help. Kontrakteerders vir ondersteuningsdienste by Saldanha Staal word aangemoedig om plaaslike vennote te neem. Die program is veral gefokus op die voorheen benadeelde individue binne die gemeenskappe (CBN, 1998). Van hul suksesse sluit in Phuthuma Projects - siviele en boukonstruksie firma, Rainbow Caterers, Cosmo Couriers, MEDSAFE- mediese dienste, Westguard Security, en Van Brakel Enginering.

Saldanha Staal is ook betrokke by die volgende inisiatiewe:

- Maandelike besigheidsaanvulling in die plaaslike koerant, Die Weslander
- 'n Klein Sake Ontwikkelingsfonds vir die Weskus is geskep

- Die verskaffing van 'n gereelde nuusbrief vir plaaslike besighede
  - Stigting van die Plaaslike Ekonomiese Ontwikkelingsforum
  - Wetenskap-en Tegnologie sentrum by Weston sekondêre skool.
  - Die Weskus wiskunde olimpiade
  - 'n Enterpreneurskap opleiding
  - 'n Enterpreneurskap winterskool
- (Saldanha Steel)

Dit is duidelik dat Saldanha Staal nou betrokke is by die gemeenskappe van Groter Saldanhabaai en omgewing. Die SSP gebruik die benadering "help die mense om hulself te help". Hulle fokus nie net op die verspreiding van rykdom nie maar glo in die verspreiding van geleenthede.

HOOFSTUK 8

GEVOLGTREKKING

Saldanha Staal het groot verwagtinge geskep veral ten opsigte van die hoeveelheid werksgeleenthede wat die projek gaan skep. Baie van die verwagtinge, veral ten opsigte van die hoeveelheid werksgeleenthede wat geskep sal word, het egter nie gerealiseer nie.

Die belangrikste gevolg van die Saldanha Staal projek is die skerp toename in die bevolking van Groter Saldanhabaai en omgewing. Die toename het 'n effek gehad op alle vlakke van die gemeenskappe. Vir sommige gemeenskappe was die impak groot, veral in die gemeenskappe waar daar reeds 'n tekort aan sosiale dienste en infrastruktuur bestaan het. Daar was 'n kenmerkende toename in veral die bevolking van die informele residensiële gebiede in beide Saldanha en Vredenburg. Die toename het meer druk op die dienste geplaas en gevolglik is mense benadeel.

Die belangrikheid van Saldanha Staal as die fokusprojek van die Weskus Beleggingsinisiatief, het ook 'n rol gespeel in die hoë verwagtinge wat geskep is. Die gemeenskappe het onmiddellike veranderinge en verbeteringe verwag wat nie moontlik was nie. Soos voorheen genoem, is daar 'n gebrek aan opgeleide persone binne die gebied. Dit het daartoe gelei dat min mense van die gemeenskap betrek kon word by die projek. Saldanha Staal, in samewerking met ander belangrike rolspelers in die

gemeenskappe, is besig om die gemeenskappe te bemagtig deur programme en opleiding te verskaf.

Die publisiteit wat verskaf is aan die Saldanha Staal projek, het ook die hele Weskusstreek begunstig. Dit het gelei tot 'n toename in die aantal toeriste wat die streek besoek en dus ook indirek weer nuwe of meer werkgeleenthede voorsien aan diegene in die toerisme sektor.

Tog is dit belangrik om daarop te let dat Saldanha Staal nie die enigste nywerheid is wat in die omgewing voorkom nie. Baie van die veranderinge in die streek word verkeerdelik slegs toegeskryf aan SSP, soos byvoorbeeld die toename in bevolking. Die rede daarvoor is moontlik aangesien Saldanha Staal net meer publisiteit ontvang het as ander industrieë soos Namakwa Sands, PPC, Duferco en andere. Die algehele nywerheidsontwikkeling in die streek het 'n rol gespeel in sommige van die probleme wat in die tans ervaar word.

Saldanha Staal het dus oor die algemeen 'n goeie impak gehad op die Groter Saldanhabaai en omgewing. Nie net op ekonomiese vlak nie maar ook op sosiale vlak.

Bibliografie

Barrow, C.J. 1997: Environmental and social impact assessment:
An introduction. JW Arrowsmith. Bristol.

Brits, E. 1992: Die relatiewe ekonomiese agteruitgang van Suid-
Afrikaanse kusmetropole: 'n Streekbeplanningsoogpunt.
(MS en S werkstuk). Departement Stads-en
Streekbeplanning , Universiteit van Stellenbosch.

Brynard, P.A. & Hanekom, S.X. 1997: Introduction to research in
Public Administration and academic disciplines. Van
Schaik. Pretoria.

Burman, J & Levin, S. 1974: The Saldanha Bay Story. Human &
Rousseau. Cape Town.

Canter, L.W; Atkinson, S.F. & Leistritz, F.L. 1985: Impact of
growth. Lewis Publishers. Michigan.

Cape Business News. 1998 (CBN): South Africa – Partnership to improve the game on the West Coast.
www.cbn.co.za/archive.

Cape Business News. 1997 (CBN): West Coast Boom. January.
www.cbn.co.za/archive.

Cape Business News. 1997 (CBN): West Coast revival – Putting the tape on a boom area. June.
www.cbn.co.za/archive.

Cloete, G. 1995a: Saldanha Staal "gaan voort". Finansies en Tegniek. Vol 47, no 40, Oct 6.

Cloete, G. 1995b: Aandeelhouers aktief by Saldanha. Finansies en Tegniek. Vol 47, no 30, Jul 28.

Cochrane, M. 2000: Local Linkages in a global Environment: Community Experiences in South Africa's West Coast Peninsula. (Uitgewer en plek onbekend)

Coetzee, J. 1997: Eie grondwet gaan stukrag aan Wes-Kaap gee. Finansies en Tegniek. Vol 47, no. 39.

CSIR 1994: Saldanha Steel Project Phase 2: Final Environmental impact report.

Driver, M. , Platzky, L. & Shapiro, J. 1993: West Coast Regional Development Study. Development Action Group: Kaapstad.

Daniels, P.I. 1997: Community participation in the Saldanha Steel project: A case study. (Masters in Public Administration). University of Stellenbosch.

De Waal, M.T. 1980: Verspreiding en Desentralisasie van nywerhede. (Direkteur van) Ekonomiese samewerking en strategie. (Plek van uitgawe onbekend)

Finsterbusch, K; Llewellyn, L.G. & Wolf, C.P. (ed) 1983: Social impact assessment methods. SAGE Publications. England.

Fitschen, A. 1998: The impact of the Saldanha Steel Project on the West Coast economy. Development Southern Africa. Vol 15, no 5, Summer.

Freudenburg, W.R. 1986: Social Impact Assessment. Annual Review of Sociology. Vol 12

Hartley, W. 1998: SA's cities lack the capacity to deal with informal settlements. Business Day. Tuesday, February, 10.

Hosking, S en Jauch, H. 1997: Spatial Development Initiatives (SDI's) and Industrial Development Zones (IDZ's) in the Eastern Cape. Report for the Eastern Cape Socio-economic Consultative Council. (Place of publication unknown)

Jaffee, D. 1998: Levels of socio-economic development theory. 2nd Ed. Praeger Publishers. Westport.

Jourdan, P. 1998: Spatial Development initiatives - the official view. Development Southern Africa. Vol. 15, no. 5.

Kallmeyer, H. 1997: Die historiese verloop van nywerheidsontwikkeling en - desentralisaie in Suid-Afrika. (MS en S werkstuk). Departement Stads - en Streekbeplanning, Universiteit van Stellenbosch.

Keeman, T en Carr, J. 1997: West Coast: Developing it's potential. Finance week. Vol 49, no. 12.

Laros, M. 1995: Saldanha Steel Project: This is our viewpoint.
African Wildlife. Vol 49, no 5.

Lewis, D. & Bloch, R. 1998: SDI's: Infrastructure, agglomeration
and the region in industrial policy. Development
Southern Africa. Vol. 15, no. 5.

Maasdorp, G. 1990: Introductory Survey. The South African
Journal of Economics. Vol. 58, no. 2.

Marais, P en Cloete, G. 1995: Beskuldigings vlieg oor Saldanha
Staal. Finansies en Tegniek. Vol 47, no 18, May 5.

McCarthy, C.L. 1982: Industrial decentralization- reflections on
the new incentives. The South African Journal of
Economics. Vol. 50, no. 3, pp. 238-252.

McCarthy, W.C. 1998: Spatial development initiatives - with
special reference to the West Coast Development
initiative. (MTRP assignment in Town and Regional
Planning). University of Stellenbosch.

Mouton, J & Marais, H.C. 1988: Metodologie van die
geesteswetenskap: Basiese begrippe. Raad van
Geesteswetenskaplike Navorsing. Pretoria.

Mouton, J. 2001: How to succeed in your Master's and Doctoral Studies. A South African guide and resource book. Van Schaik. Pretoria.

Naude, C. 2000: Van niks tot miljoene. Finansies en Tegniek. Vol 52, no. 2.

Ruthenberg, L.W. 1998: The economic impact of the Saldanha Steel project on firms in the Saldanha/Vredenburg/Langebaan Area. (Mini dissertation Master in Economics). School of Economics, University of Cape Town.

<http://www.ssteel.co.za>

Saldanha Steel: Business development through growth and empowerment. Fox Publishers. (date and place of publication unknown)

<http://www.saldanhabay.co.za>

www.sdi.org.za . Spatial development initiatives in Southern Africa. Industrial development Zones.

Sentrale Statistiekdiens (SSD) 1995. Provinsiale Statistieke. Wes-Kaap. Verslag no. 00-90-01

- Shapiro, J & Lombaard, L. 1997: West Coast Investment Initiative: Appraisal Document. Development Bank of Southern Africa. Johannesburg.
- Thomas, 1973: Greater Saldanha and the development of the Western Cape. Bureau for Economic research. University of Stellenbosch.
- Tomlinson, R. 1990: A cost effective industrial location policy. The South African Journal of Economics. Vol. 58, no. 2.
- Vanclay, F & Bronstein, D.A. 1995: Environmental and Social Impact Assessment. Biddles Ltd. Guildford.
- VKE, 1999: Groter Saldanhabaai en Omgewing: Geintregreerde ontwikkelingsraamwerk (GOR).
- Wesgro. 1994/95 Edition: Investment Guide to the Western Cape of South Africa. West Coast Investment Initiative.
- Yeld, J. 1995a: To build or not to build: decision makers ponder the red-hot question of a new steel mill at Saldanha Bay. African Wildlife. Vol 49, no 4, Jul-Aug.
- Yeld, J. 1995b: Settling Saldanha's dust (editorial). African Wildlife. Vol 49, no 5, Sept-Okt.